

ALMAN İMPARATORU II. WILHELM'İN OSMANLI İMPARATORLUĞU'NU SON ZİYARETİ (1917)

Serpil Kirel

Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi

Oya Kasap Ortaklan

Galatasaray Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü

Öz

I. Dünya Savaşı öncesi yıllarda Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu arasında kurulan yakın siyasi ilişkiler savaşın devam ettiği günlerde bir ittifağa dönüşmüş ve savaşın sonuna kadar devam etmiştir. Savaş koşullarında iki ülke arasındaki işbirliğinin ve dayanışmanın ifadesi olarak Alman İmparatoru II. Wilhelm, 1917 tarihinde İstanbul'u son kez ziyaret etmiş ve bu ziyaret her iki ülkenin Ordu Foto-Film birimi tarafından filme alınmıştır. Alman İmparatoru bu ziyaretinde Osmanlı İmparatorluğu'nun ileri gelenleri ve resmî yetkilileri ile görüşmelerde bulunmuş, tarihi mekânları ziyaret etmiş ve Çanakkale Cephesi'ne de bir ziyaret gerçekleştirerek cephenin durumu hakkında malumat almıştır. II. Wilhelm'in 1917 tarihli İstanbul ziyaretine ait bu filmler, iki ülke arasında ağırlıklı olarak siyasi, askeri, ekonomik alanda gerçekleşen yakınlaşmayı ve savaş koşullarında filizlenen ittifakı dünya kamuoyuna duyuran bir propaganda işlevi üstlenmiştir. 15-18 Ekim 1917 tarihleri arasında gerçekleşen bu ziyaret üzerine ordu birimlerinin çektiği filmler, dönem tarihine ışık tutarken aynı zamanda sinemanın erken dönemdeki kullanımı hakkında da ipucu vermektedir. Bu çalışma, II. Wilhelm'in 1917 tarihli İstanbul ve Çanakkale Cephesi'ni ziyaretini iki ülke ordu birimlerinin çektikleri ve Almanya'da Bundesarchiv'de, Türkiye'de ise MS-GSÜ Sinema-TV Merkezi'nde mevcut olan filmlerin karşılaştırmalı okumasıyla ele almaktadır. Böylesi bir görsel tarih okumasıyla, sinemanın erken döneminde taşıdığı propaganda değerini ortaya koymak ve mevcut tarihsel bilgiye sinemanın merceğinden bakmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: II. Abdülhamid, II. Wilhelm, Osmanlı-Alman İlişkileri, İmparatorluk Sineması, I. Dünya Savaşı, Sinema ve Propaganda, Erken Sinema.

Bu çalışma 22 Aralık 2017 tarihinde *sinecine* dergisine ulaşılmış;

19 Mart 2018 tarihinde kabul almıştır.

The Last Visit of the German Emperor Wilhelm II to the Ottoman Empire (1917)

Abstract

Close political relations between the Ottoman Empire and the German Empire in the years before the World War turned into an alliance during the war and continued until the end of the war. One result of cooperation and solidarity between the two empires was the German Emperor Wilhelm II's visit to Istanbul in 1917. It was filmed by the photo-film units of both imperial armies. The Emperor met with notable Ottoman officials, visited historical places, and inspected the Gallipoli front seeking first-hand information. The films of Wilhelm II's visit assumed the propaganda function of informing the world about the political, economic, and military alliance. Today, they shed light on the history of the period. This study includes a comparative reading of the films, which are held by the Bundesarchiv in Germany and MSGSU Cinema-TV Center in Turkey. By looking at historical data through the lens of film, this historical reading of the films leads to an understanding of the propaganda value of cinema in that early period.

Keywords: Abdulhamid II, Wilhelm II, Istanbul visit of Wilhelm II (1917), Ottoman-German relations, imperial cinema, First World War, cinema and propaganda, early cinema.

Giriş¹

Osmanlı-Alman ilişkileri uzun soluklu bir geçmişe dayanmaktadır. Pasarofoça Antlaşması'ndan (1718) önce Sadrazam Nişancı Mehmed Paşa'nın Prusya Kralı I. Friedrich'e Osmanlı Devleti'nin Prusya ile yakınlaşma arzusunun dile getiren bir mektup yollaması iki devlet arasında atılan ilk resmî adımdır. Aynı dönemde Prusya, Osmanlı İmparatorluğu'na bir ittifak talebinde bulunmuşsa da, Osmanlı bu isteği nazıkçe ertelemeyi uygun görmüştür. Osmanlı İmparatorluğu ile Prusya Krallığı arasında imzalanan "Dostluk, Gemicilik ve Ticaret Antlaşması" (1761) ise iki devlet arasındaki işbirliğini belgeleyen resmî anlamda önemlileşmelerden biridir (Beydilli, 2007, s. 357). M. Nail Alkan, Avrupa ile Osmanlı arasında kültürel alanda kurulan ilişkilerde II. Viyana Kuşatması'nın (1683) bir milat olduğunu düşünmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun II. Viyana Kuşatması'nda yaşadığı yenilgiyle birlikte Osmanlı'nın Avrupa'daki tehditkâr imajı değişmiş ve bu dönüşüm M. Nail Alkan'a göre Osmanlı ile Avrupa ülkeleri arasındaki kültürel alışverişin önünü açmıştır. 1790 yılında Osmanlı-Prusya Devletleri arasında imzalanan ittifak antlaşmasıyla iki ülke arasında ticari, iktisadi ve askeri ilişkilerin ilk tohumlar atılmış (Alkan, 2015, s. 37-41), 1840 yılında imzalanan Gümrük Birliği Antlaşması ile kurulan iktisadi ilişki ise iki ülke arasındaki ilişkinin bugününü de biçimlendirebilmiştir (Möckelmann, T.Y.). 18. yüzyılda kurulan bu ilk temaslardan sonra, 19. yüzyılda Alman İmparatorluğu'nun kurulmasıyla (1871) birlikte Osmanlı-Alman ilişkileri yeni bir döneme girmiştir. Kültürel alanda arkeolojik kazı çalışmalarının ve Doğu araştırmalarının artması bu ilişkideki değişimi ve Almanya'nın Osmanlı'ya ilgisini görünür kılan yansımalarıdır. Aslında Osmanlı topraklarına ve kültürüne bu dönem ilgi gösteren tek ülke Alman İmparatorluğu olmamıştır. Bu dönemde Doğu'daki Fransız ve İngiliz egemenliği, Almanların önüne bir engel olarak çıkmış ve bu ülkeler arasında dönem siyasetini güçlü bir şekilde belirleyen bir rekabet ortamı yaratmıştır. II. Wilhelm'in Alman İmparatoru (1888) olmasıyla birlikte Almanya'nın Doğu'ya duyduğu bulgi kam-

¹ Bu makale Oya Kasap Ortaklan'ın Prof. Dr. Serpil Kirel danışmanlığında hazırladığı "Erken Sinemanın Aynasından Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu Arasındaki Sinemasal İlişkiler: Kültürel Alışveriş, İzlenimler, Etkileşimler (1895-1918)" (2018) adını taşıyan doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

İllüstrasyon 1: II. Abdülhamid ve II. Wilhelm Kol Kola. Kaynak: *L'illustration*, 22 Octobre 1898.

çılanmıştır. Alman İmparatoru II. Wilhelm ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Padişahı II. Abdülhamid ile arasında gelişen siyasi yakınlaşma, bu dönem askeri, iktisadi ve eğitim alanında işbirliğinin artmasına da vesile olmuştur.

İki devlet arasında 19. yüzyılın sonlarına doğru gelişen bu temasların karakterini belirleyen güç, büyük ölçüde Alman İmparatorluğu'nun *Weltpolitik* (Dünya Siyaseti) adını verdiği emperyalist siyaset olmuştur. İktisadi ve askeri alanda atılım yapan Alman İmparatorluğu, yayılma ve sömürge elde etmek hırsıyla Osmanlı İmparatorluğu'nda yeşerttiği neo-kolonyalist stratejilerle (Ortaylı, 1981, s. 122) Doğu'da arzu

ettiği yeri almak niyetindeydi. II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu'na duyduğu ilgiyi göstermeleri açısından İmparator'un 1889, 1898 ve 1917 tarihinde Osmanlı topraklarına gerçekleştirdiği geziler özel bir önem taşımaktadır.² Dönem, popüler milliyetçi akımların yükselişine karşı

² Taner Timur'un "Sonun Başlangıcı Bismarck, II. Wilhelm ve Abdülhamid" (2009) adını taşıyan makalesinde altını çizdiği üzere II. Wilhelm'in Osmanlı Devleti ile kurduğu ilişkileri ve geliştirdiği siyasetin bir parçası olarak Osmanlı topraklarına gerçekleştirdiği ziyaretleri, Almanya'nın II. Wilhelm'den bir nesil öncesi politik geleneğini büyük ölçüde biçimlendiren ve Alman Birliği'nin mimarı olan Otto von Bismarck'tan bağımsız düşünmek mümkün değildir. II. Wilhelm'in Osmanlı Devleti ile yaklaşması Fransız-Rus ittifakını önlemek için İstanbul'un kapılarını Rus Çarlığı'na açan Bismarck'ın sürdürdüğü politikalar ile ters düşüyordu. Nitekim II. Wilhelm, sermayedarların da desteğini arkasına alarak Bismarck'ın istifasını rica etmiş ve böylelikle Şansölye görevden çekilmek durumunda kalmıştır. Bismarck'ın çekilmesiyle birlikte, Batılı güçlerin Doğu Sorunu'na, Osmanlı'nın silahlandırılması, eğitilmesi ve militarize edilmesiyle cevap veren asker ruhlu II. Wilhelm'in hırslı yayılma politikası etkin olmaya başlamıştır. Almanya'nın güttüğü siyasetin ivmesinin ve yönünün değişmesi Fransa ve Rusya için bir tehdit oluşturmaya başlamış ve iki ülke arasında yakınlaşmanın önünü açmıştır. Bu toprak paylaşımı mücadelesi daha sonra I. Dünya Savaşı'na giren tarafların da belli olması demektir aynı zamanda. Taner Timur, Osmanlı ile Almanya arasında 1890'lardan itibaren geliştirilen siyasi hamlelerin ve yakınlaşmanın aslında

imparatorlukların resmî milliyetçilik ile kendi bekalarını korumaya çalıştıkları bir süreçtir (Anderson, 1995, s. 33-127). Anderson'un ileri sürdüğü bağlamda ele alındığında, Alman İmparatoru'nun gerçekleştirdiği ziyaretler, iki imparatorluk arasındaki ilişkinin dosta düşmana karşı bir dayanışması olduğu kadar, güçlenmekte olan Alman İmparatorluğu'nun kendi ve dünya kamuoyuna karşı bir gövde gösterisine de dönüşmüştür.

II. Wilhelm ve maiyetinin Osmanlı topraklarını ziyaretlerinden ilki Kasım 1889'da gerçekleşmiştir. Bu ziyaret aslında gecikmiş bir ziyarettir; bunu Nasrî Franko Paşa'nın oğullarından Fethi F. Kusa'nın Said Duhanî'ye aktardığı bir hatıra ortaya koymaktadır. Rivayete göre Osmanlı-Rus Savaşı (1877-1878) döneminde II. Abdülhamid ile İmparator II. Wilhelm'in eşi Auguste Viktoria arasında gerçekleşen bir yazışmada, Auguste Viktoria Osmanlı-Rus Savaşı'nda Osmanlı yanlısı bir destek vermek üzere Sultan'ı ziyaret edeceğine söz vermiş fakat bu ziyaret gerçekleşmemiştir (Duhani, 1990, s. 116).³ II. Abdülhamid'in ise Viktoria'nın dillendirip gerçekleştirmedığı sözünü sonradan şu şekilde değerlendirdiği anlatılmaktadır:

Dayandım ben... Plevne'de, hem de nasıl... Ama beni kraliçelere layık bir biçimde, yüzüstü bıraktı. Ben de onun üzerine Wilhelm II.'e yanaş-tım. İngiltere Osmanlı Halifeliğini ortadan kaldırmak Boğazları ele geçirmek ve mülküm paylaşılırken, baş köşeyi tutmak hevesinde, baş-ka birşey düşündüğü yok!... (Duhani, 1990, s. 117).

gerek II. Abdülhamid gerekse de II. Wilhelm'in ön göremeyeceği şekilde her iki ülke için sonun başlangıcını hazırlayan etmenlerden biri olduğunu yazmaktadır. II. Wilhelm ve Bismarck'ın geliştirdiği siyaset Almanya'da Nazizmin doğuşuna zemin hazırlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu açısından bakıldığında ise II. Meşrutiyet'in ilanı (1908), II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi (1909) ve İttihatçıların Almanların gölgesinde yürüt-tükleri siyaset, İmparatorluğu çökmekten kurtaramamıştır (s. 22-31). İlber Ortaylı ise, İmparatorluğun Son Nefesi. Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet (2014) adlı kitabında alınan kararlar ve gözden geçirilen diplomatik ilişkilerle birlikte Batı Avrupa'yı yeniden şekillendiren temellerin 1815 tarihli Viyana Kongresi'nde atıldığını, Osmanlı Devleti'nin ise bu düzene Paris Antlaşması (1856) ile birlikte girdiğini belirtmektedir (s. 44-45). Taner Timur ve İlber Ortaylı'nın verdikleri bilgiler, I. Dünya Savaşı'ndaki kamplaşmaların yaklaşık bir yüz yıl öncesinden yeşertilmeye başlandığını ve Batılı güçler için bir "Doğu Sorunu" olan Osmanlı İmparatorluğu'na karşı takınılan emperyal tutumun, I. Dünya Savaşı'nı biçimlendiren önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. II. Wilhelm'in İstanbul'a düzenlediği son ziyaret kapsamında önerilebilecek di-ğer bir çalışma Fatmagül Demirel'in *Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında Son Ziyaretler Son Ziyafetler* (2007) adını taşıyan çalışmasıdır.

³ Auguste Viktoria, Osmanlı-Rus Savaşı'nın gerçekleştiği tarihlerde II. Wilhelm ile he-nüz evli değildir. Çift, 1881 yılında evlenmiştir (Schlie, 19 Oktober 2008, s. y.).

II. Abdülhamid'in sözleri, Alman İmparatorluğu ile dönemin siyasal konjonktürüne göre gerçekleşen yakınlaşmada, Osmanlı İmparatorluğu'nda gözü olan ülkelere karşı bir siyaset geliştirme niyetinde ve destek arayışında olduğunu göstermektedir ve bu arayış II. Wilhelm'in emperyal siyasetine uygun zemini yaratmaktaydı. Bu dönem, II. Abdülhamid'in tedbirci ve denetimci diplomasisiyle, II. Wilhelm'in ateşli yayılma hırsı ortak bir paydada buluşmuştur denilebilir.

Auguste Viktoria'nın sözünü ettiği ziyaret gecikmeli de olsa yaklaşık bir onbir yıl sonra gerçekleşmiştir. 2 Kasım 1889'da maiyetiyle İstanbul'a varan İmparator, İstanbul'a ilişkin edindiği ilk izlenimi dönemin şansölyesine Yıldız Sarayı'ndan gönderdiği bir telgrafta şu sözlerle ifade etmiştir: "Konstantinople'ye güzel bir havada az önce ulaştık. Tarife sığmaz güzellikte bir manzara" (Berliner Tageblatt, 3 November 1889, s. 2). *Berliner Tageblatt* gazetesi 3 Kasım 1889 tarihli nüshasında II. Wilhelm'in İstanbul'u ziyaretini halklar arasındaki dayanışmayı ve barışın sürekliliğini güçlendirmek üzere atılan bir adım olarak değerlendirmiş, İmparator II. Wilhelm'in kendince üstlendiği barış misyonerliğinin Fransa ya da Rusya gibi ülkelerde kuşku uyandırmaması gerektiğini vurgulamıştır (Berliner Tageblatt, 3 November 1889, s. 2). Gazetenin yorumundan yola çıkarak İmparator'un gerçekleştirdiği ziyaretin Osmanlı topraklarında kendi çıkarları doğrultusunda siyaset yürüten Fransa, Rusya gibi ülkeleri rahatsız etmiş olduğu anlaşılmaktadır.

II. Wilhelm'in Osmanlı topraklarını ikinci ziyaret ise geniş çaplı bir gezi şeklinde gerçekleşmiştir. İmparator, 1898 yılında İstanbul, Hayfa, Yafa, Kudüs, Beyrut, Beytullahim ve Şam'ı da (Alkan, 2008, s. 10) içine alan İkinci Doğu Gezisi'ne çıkmıştır. İkinci Doğu Gezisi kamuoyuna, II. Wilhelm'in Beytullahim'deki "Kurtarıcı/İsa Kilisesi"ni açmak üzere düzenlenen resmî bir hac ziyareti olarak servis edilmiştir (Schröder, 2008, s. 11). Bu gezi sırasında Kutsal Topraklar'daki Hıristiyan ve Alman yerleşimcilere desteğini sunan ve aynı zamanda Müslümanların koruyucusu ve dostu olduğunu beyan eden II. Wilhelm'e, bu yolla Doğu'nun kapısı da aralanmıştır. Yaklaşık bir ay süren gezinin, ilerleyen zamanlarda Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu arasında artan işbirliği ve Almanlar'a tanınan imtiyazlarda etkili olduğu açıktır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'dan ithal ettiği malların hacmi üç katına çıkmış, Bağdat Demiryolları'nın yapım imtiyazı Almanlar'a verilmiş, Deutsche Bank İstanbul'da bir şube açmış (Polkehn, 2002, s. 70-72) ve bu girişimlerle Alman sermayesi Osmanlı topraklarındaki yerini sağlamlaştırabilmiştir.

İkinci Doğu Gezisi'ni konumuz açısından ilginç kılan, ziyaretin filmlerle belgelenmiş olmasıdır. Almanya'da dönemin öncü sinemacılarından olan Oskar Messter ve ortakları ile Deutsche Mutoskop ve Biograph şirketleri İkinci Doğu Gezisi'ne katılıp, gezinin rotasını ve duraklarını görüntüye almışlardır (Kirel & Kasap Ortakları, 2016, s. 53). Yine geziye katılan davetliler arasında bulunan Max Ziegra'nın sahibi olduğu Berlin'deki Varyete Apollon Tiyatrosu'nda geziye ait filmler seyirciyle buluşabilmiştir. Alman İmparatoru'nun İkinci Doğu Gezisi'ne ait filmler geziden sonraki yıllarda da farklı tür ve içeriğe sahip filmler gösteren programlar dâhilinde gösterilmiştir (Kronauer, 2000, s. 57-60). Gezinin duraklarından biri olan Beytullahim'de çekilen ve *Haşmetli Almanya İmparatoru Hazretlerinin Beytullahm'dan Avdetleri [Dönüşleri]* (1898) başlığını taşıyan görüntü, Yıldız Sarayı'nın talebi üzerine Berlin Sefareti tarafından 12 Nisan 1902 tarihinde II. Abdülhamid'e önerilen kurdelalar arasında bulunmaktadır (Başbakanlık Osmanlı Arşivleri, 2015, s. 347). Anlaşıldığı üzere İkinci Doğu Gezisi'ne ait filmler, Almanya'da dolaşıma girmiş ve seyirci gezinin duraklarını izleyebilmiştir. Sultan II. Abdülhamid'e Berlin Sefiri Ahmed Tevfik bin Salih Paşa tarafından önerilen film listesinden yola çıkarak filmleri Osmanlı İmparatorluğu'nda saray erkânının ve bürokratların izlediği düşünülmektedir.

Fotoğraf 2: II. Wilhelm ve Auguste Viktoria Kudüs'te. Kaynak: Library of Congress, LC-M32- 13702 (P&P).

Dönem, imparatorlukların çöküş dönemine girdikleri bir evredir. Popüler milliyetçi akımların seslerinin yükselişe geçtiği 19. yüzyıl, imparatorlukların meşruiyet bunalımına (Deringil, 2014, s. 22) girdikleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun ise bu durumun içinden en az yararla içinden çıkmaya çalıştığı tarihlerdir. İktidarın Sembolleri ve İdeoloji (2014) adını taşıyan çalışmasında Selim Deringil, Osmanlı İmparatorluğu'nun içine düştüğü bu bunalımı Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Rus İmparatorluğu ya da Japon İmparatorluğu'na benzer şekilde kendi gücünü ve sürekliliğini hatırlatacak bir simgeler sistemi içerisinde atlatmaya çalıştığını ve diğer ülkelerle bu simgeler sistemi üzerinden iletişime geçtiğini belirtmektedir (2014, s. 31). Dolayısıyla filmler, modernleşen dünyada hükümdarlar için varlıklarını sürdürebilmenin temsili biçimini birbirlerinden öğrenebildikleri ve kendi halkları kadar dünya halklarına da ulaşabildikleri simgesel dilin aracı olmuştur. Modern kitle kültürünün bir parçası olan törenler, geziler, ziyaretler gibi kitlesel törenler (Hobsbawm, 1999, s. 364), Anderson'un deyişiyle resmî milliyetçiliğin bir nevi "amblemleri" (1995, s. 134) haline dönüşmüş ve bu kitlesel törenler erken dönem filmleriyle çoğaltılarak hanedan ailelerinin görünürlüğünü artırmış, zaman zaman siyaset arenasındaki elini güçlendirmiştir. Bu verilerden yola çıkarak, seyahat etmeyi sevdiği kadar (Schamoni, 1999) görsel medya araçları tarafından görüntülenmeyi de seven II. Wilhelm'in (Loiperdinger, 1997) Osmanlı topraklarına düzenlediği gezileri ve bu gezilere ait görüntüleri sinemanın erken döneminde propagandanın bir parçası olarak değerlendirmek gerektiği görülür.

Propaganda, Terence H. Qualter'a göre belli bireylerin ya da grupların, kamuoyunun bakış açısını kitle iletişim araçlarından yararlanarak kendi amaçları doğrultusunda şekillendirmek, kontrol etmek veya yönlendirip değiştirmek için giriştikleri faaliyettir (1980, s. 279.). 20. yüzyılın başından itibaren teknoloji ile güçlü bir işbirliğine giren propaganda, kitleleri yönlendirmek üzere rıza üretiminde yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmış, sinema bu ikna etme çalışmalarında özellikle I. Dünya Savaşı sırasında ve itibaren psikolojik savaşın sürdürülmesinde başat bir aktöre dönüşmüştür. Bunun önemli sebeplerinden biri, I. Dünya Savaşı döneminde devletlerin sinemaya gösterdikleri ilgi, diğer bir deyişle bilginin haberleşme araçlarıyla devlet merkezli yayılımına özel önem verilmesi ve bu doğrultuda çaba harcanmasıdır. Özde Çeliktemel-Thomen, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Sinema ve Propaganda (1908-1922)" adını taşıyan makalesinde, savaş döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda sinemanın siya-

sal propagandanın yayılmasında etkin bir şekilde kullanılmayıp zayıf kaldığından ve bunun Milli Mücadele döneminde de sürdüğünden bahsetmektedir (2010, s. 12-13).⁴Almanya'nın ise özellikle ülke dışında yürüttüğü propaganda faaliyetleri düzenli değildir. Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu'nun da dâhil olduğu müttefik ülkelerde yürüttüğü propaganda, söz konusu ülkelerde konuşlanan Alman resmî birimlerinin kendi çabaları ve imkânları doğrultusunda yürütülmüştür. Almanya'da 1914 yılında kurulan propaganda biriminin film servisinde çalışan yetkililer 1916 yılına gelindiğinde halen başarılı bir film propagandasının hayata geçirilemediğinden şikâyet ederken (Oppelt, 2002, s. 107-108), Alman basını da özellikle savaşın ilk yarısı boyunca yani yaklaşık 1916'nın ortalarına kadar geçen süreçte Almanya'yı film ile propaganda faaliyetlerinde, Fransa ya da İngiltere gibi saldırgan değil savunmacı bir tutuma girdikleri konusunda eleştirmişlerdir (Spektator, 8 März 1916; Der Kinematograph, 24 März 1915). Bu eksikliği gidermek amacıyla, Almanya'da sinema alanında daha sistemli bir propaganda yürütebilmek üzere 1917 yılında "Bild- und Filmamt"ın (BUFA) (Fotoğraf ve Film Dairesi) kurulmuştur. "Deutsche Kriegswochenschau" (Alman Haftalık Savaş Havadisleri) adıyla dolaşıma sokulan BUFA filmlerinin (Kleinhans, T.Y., s. 11) görsel nitelik açısından önceden çekilen haber filmlerinden farkı yoktur aslında, yeni olan filmlerin askeri birimler tarafından üretilmesidir. Dolayısıyla devletin sinemaya el atmasıyla birlikte pazara yurtseverlik propagandası yapan belge ve kurmaca filmler hâkim olmaya başlamıştır. Bernd Kleinhans, bu filmlerin seyircinin güvenini kazanmak, savaşa ikna etmek ve anlam kazandırmak üzere çekildiklerini yazmaktadır (Kleinhans, T.Y., s. 12). Bu filmlerin sadece halkı yönlendirmek için değil, aynı zamanda istihbarat amaçlı da devletler tarafından kullanılabilirdiğini hatırlamak gerekir. BUFA haber filmleri zaman zaman Osmanlı İmparatorluğu'nda da gösterime girmiştir

⁴ Erol Koroğlu da *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) Propagandanan Millî Kimlik İnşâsına* (2004) adını taşıyan incelemesinde benzeri bir tespite yer vermektedir. Yazar, propagandanın savaş döneminde Osmanlı topraklarında koordinasyondan uzak olmasında İttihatçı lider ve yöneticilerin pay sahibi olduğundan söz etmektedir: "Ekonomik yoksunluklar bir yana, İttihatçı yönetim cephe ve cephe gerisindekilerin psikolojik durumunu güdüleyecek kapsamlı ve sürekliliği olan genel bir propaganda siyasetini de oluşturamamıştır. Propagandaya yönelik çabalar hep günün koşullarına ve gerekliliklerine göre ele alınmış, bazen devletin bekası için Osmanlılık, bazen Arapların elden kaçırılmaması için İslâmcılık, bazen de Kafkaslar'daki ilerleyişin verdiği ilhamla Turancılık siyasetleri peşinde koşulmuştur. Fakat bunlar arasında bir süreklilik ve uyum sağlanamamış, sağlandığı zamanlarda da bu durum kamuoyuna anlatılamamıştır" (s. 67-68).

(Kasap Ortaklan, 2018, s. 304-312).⁵ II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyaretini gösteren filmler de, halklar arasında savaş bıkkınlığının yaygın olduğu bir dönemde, rıza üretimi, savaşın kendisine ve devamına ikna, Almanya ve müttefiklerine psikolojik destek vermek üzere gösterilmiştir denilebilir.

Alman İmparatoru II. Wilhelm'in I. Dünya Savaşı'na ittifak içinde giren iki ülke arasında bir destek ve dünya sahnesine bir güç gösterisi olarak yansıyan Osmanlı topraklarına gerçekleştirdiği 1917 tarihli bu son ziyaret, İstanbul'u ve Çanakkale Cephesi'ni kapsamış ve savaş koşulları ziyarete ve ziyaretin filmlere yansıyan görüntülerine damgasını vurmuştur. II. Wilhelm'in bu son ziyareti her iki ülkenin Ordu Film Birimleri tarafından görüntüye alınmıştır. Osmanlı topraklarında Merkez Ordu Sinema Dairesi (MOSD) bu işi üstlenirken, Alman İmparatorluğu adına Foto ve Film Dairesi (Bild- und Filmamt/BUFA) ziyareti filmler aracılığıyla belgelemiştir. I. Dünya Savaşı döneminde sinema ile siyaset arasındaki ilişkiyi iki ülkenin perspektifinde değerlendirebilmek adına önemli bir fırsat sunan bu görüntüler günümüze kadar ulaşmıştır. BUFA'ya ait görüntüler Almanya'da Bundesarchiv'de bulunmaktadır.⁶ MOSD'un çektiği film ise

⁵ Özde Çeliktemel-Thomen, aynı yazısında (2010) Almanya'nın ileri teknolojisinin de katkısıyla Osmanlı İmparatorluğu ile kıyaslanmayacak derecede planlı bir propaganda ağı kurduğuna değinmektedir (s. 10). Yukarıda da söz edildiği gibi Alman kaynaklarına göre, Alman resmî birimleri ve basını özellikle başta müttefik devletler olmak üzere ülke dışında yürütülen propagandanın sistemsiz ve yetersiz kaldığına dair memnuniyetsizliklerini dile getirmişlerdir. Almanya'nın I. Dünya Savaşı döneminde Osmanlı İmparatorluğu ile kıyasla daha güçlü bir propaganda ağı kurduğu ve müttefikleri olan Osmanlı topraklarında, kendi ürettiği filmler için bir yayılma ve pazar alanı yaratabildiği aşikâr. Ancak Erol Köroğlu'nun da vurguladığı gibi Almanya yüksek okuryazar oranına, iyi yapılandırılmış bir eğitim sistemine ve propaganda konusunda erken bir bilinç ve farkındalık oluşturmaya rağmen gerek cephede gerekse de propaganda konusunda İtilaf Devletleri'ne yenik düşmüştür. Köroğlu'na göre bunun iki sebebi vardır. İlki Almanya'da kurumların kendilerine ait propaganda birimleri olmasına rağmen bunların arasında koordinasyon eksikliğinin olması, diğer sebep ise Almanların yabancı kültürleri anlayıp kavramakta zorlanmalarındır (2004, s. 44). Dolayısıyla, sinema ile yürütülen propaganda açısından bakıldığında, Alman İmparatorluğu'nun savaştığı ve kolonyalist bir rekabete girdiği İtilaf Devletleri'nin özellikle de Fransa ve İngiltere'nin propaganda faaliyetlerini ve yürüttükleri propagandanın karakterini incelemek, bu çalışmanın konusu kapsamında olmamakla birlikte, Almanya'nın kendi yarattığı propagandanın yetersizliği konusundaki endişelerini anlamakta yardımcı olacaktır.

⁶ BUFA'nın çektiği görüntüler *Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten* (İmparator Türk Müttefiklerimizle Birlikte) (1917) adını taşımaktadır ve <https://www.filmothek.bundesarchiv.de/video/565699> (23 Şubat 2018) adresinden izlenebilmektedir.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Telif Hakları ve Sinema Genel Müdürlüğü'nün arşiv filmi olup, MSGSÜ Sinema-TV Merkezi (MSGSÜ-STM) tarafından 2010 yılında restore edilmiştir ve MSGSÜ-STM'de⁷ mevcuttur. Dolayısıyla, aşağıdaki film kesitlerinden de görüleceği üzere, MOSD'un çektiği filme ait levhaların sol üst köşesinde bulunan MSGSÜ-STM ibaresi filmin MSGSÜ Sinema-TV Merkezi tarafından restore edildiğine ilişkin bir ifadedir, filmin kendisi T.C. Kültür Bakanlığı'nın arşiv filmidir. Her iki film, online erişime açık olarak da izlenebilmektedir.

II. Wilhelm Dersaadet'te: Bir Ziyaret, İki Film

28 Temmuz 1914'de Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun Sırp Krallığı'na savaş ilan etmesiyle fitili ateşlenen I. Dünya Savaşı'na Osmanlı İmparatorluğu, Almanya ile 2 Ağustos 1914'de imzalanan bir antlaşma ile ittifak cephesinde girmiştir.⁸ 11 Kasım 1914'de İngiltere, Fransa ve

⁷ MOSD'a ait *Alman İmparatoru'nun Dersaadet'e Gelişi* (1917) adını taşıyan filmin MSGSÜ-STM tarafından restore edilen haliyle elimizde iki kaydı mevcut. Basın gösteriminde gösterilen DVD formatındaki görüntülerin kalitesi daha iyi olmakla birlikte ziyaretin tamamı izlenememektedir, bu kayıta film kesitler bulunmaktadır (Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917b). Dolayısıyla filmin DVD'e kayıtlı versiyonundan ziyaretin tamamı takip edilememektedir. Online erişime açık olarak izlenebilen görüntülerde ise ziyaretin tamamı izlenebilmektedir, fakat görüntü kalitesinden, filmin restore edilmiş hali olduğu düşünülmektedir. Çalışma boyunca her iki kaynaktan da bu durumun getirdiği kısıtlılık çerçevesinde faydalanılmıştır. Film, online olarak şu adresten izlenebilmektedir: <https://www.youtube.com/watch?v=RSs1X6zPwqw> (23 Şubat 2018) (Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917a).

⁸ Eric Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (2000) adını taşıyan kitabında İttifak Antlaşması görüşmelerinin "fevkalade bir gizlilik" içerisinde yürütüldüğünden bahsetmektedir ve görüşmelerde bulunanlar arasında Enver Paşa, Talat Paşa, Said Halim Paşa ve Meclis-i Mebusan Başkanı Halil Bey'in adını zikretmektedir (s. 165). "Gizli" ifadesi 2 Ağustos 1914'de imzalanan antlaşmanın kamuoyundan mı gizli yoksa Sultan ve dönemin hükümetinde mi gizli tutulduğuna açıklık getirmemektedir. Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal* (1881-1919) adını taşıyan kitabının birinci cildinde (1976) antlaşmanın Osmanlı Türkçesi'nden transkripsiyonunu aktarmaktadır. Sekiz maddeden oluşan antlaşma metninin son maddesinde antlaşmanın gizli tutulacağı ve ancak taraflardan her ikisinin de onayıyla yayınlanabileceği beyan edilmektedir (s. 412-413). Şevket Süreyya Aydemir, antlaşmanın imzalandıktan yaklaşık iki ay sonra, 4 Ekim 1914'te kabineye sunulduğunu yazmaktadır (1976, s. 413). Diğer yandan Murat Bardakçı, "İşte, Osmanlı'nın Çökmesine Sebep Olan Ve Bir Asırdan Buyana Heryerde Aranan 1914'teki 'İttifak Antlaşması'nın Orijinal" adlı yazısında, sözü edilen antlaşmanın genel kanının aksine gizli bir antlaşma olmadığını, sadece İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Enver Paşa, Talat Paşa gibi ileri gelenleri tarafından değil bizzat Sultan V. Mehmed Reşad'ın izniyle imzalandığını yazmaktadır. Yazarın verdiği bilgiye göre dönemin Sadrazamı Said Halim Paşa'nın Yeniköy'deki yalısında imzalanan antlaşma metninin başında ve sonunda Said Halim Paşa'nın kendisi ve İstanbul'daki Alman se-

Rusya'ya fiilen savaş ilan eden Osmanlı İmparatorluğu, 14 Kasım 1914'de okunan Cihad-ı Ekber fetvası ile savaşa resmen girmiş olur (Zürcher, 2000, s. 164-168). Cihad-ı Ekber'in ilanını özellikle Alman İmparatorluğu desteklemiştir, zira bu yolla II. Wilhelm Müslümanları kutsal savaş çatısı altında birleştirerek, öncelikle İngiltere ve Rusya'yı yayıldıkları alanlardan çıkartmayı hedeflemiştir (Epkenhans, 2001, s. 122). Peter Hopkirk, *İstanbul'un Doğusunda Bitmeyen Oyun* (1995) adını taşıyan incelemesinde II. Wilhelm'in cihad çağrısının açtığı yolu, Doğu'daki dengeleri değiştirip yeni bir İmparatorluk kurabileceği bir fırsat olarak gördüğünü yazmaktadır (s. 6). Müslümanlar arasında cihad fetvasının istenilen başarıyı gösterebilmesi uğruna II. Wilhelm'in Mekke'ye hacca giderek Müslüman olduğu ve artık "Hacı Wilhelm Muhammed" adını aldığı dedikodusunun yayılmasını sağladığı da anlatılmaktadır. Wilhelm'in bu yeni imajı, Alman siyasetini destekleyen Müslüman din adamları ve politikacılar ile dönemin Alman basını, askeriyenin müdahaleleri ve diplomatik yollarla desteklenmiş ve Almanların Müslümanların çıkarları uğruna savaştıkları düşüncesi yayılmaya çalışılmıştır (Hopkirk, 1995, s. 7). Dolayısıyla böylesi oyunların gölgesinde I. Dünya Savaşı'na giren Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu arasındaki ilişki ve bu çerçevede gerçekleşen ziyaretleri, din ve siyaset çarklarının birlikte işlediği bir arka plan içerisinde değerlendirmek gerekmektedir.

Sinema açısından bakıldığında savaş döneminde her iki ülkede ordu yönetimi altında bulunan film birimleri kurulmuştur. İstanbul'da Harbiye Nezareti'nin başında bulunan Enver Paşa'nın Almanya'da örneğini görerek kurulmasını teşvik ettiği ileri sürülen Merkez Ordu Sinema

---

firi Baron von Wangenheim'in imzası bulunmaktadır. Bu süreçte Sultan V. Mehmed Reşad tarafından Said Halim Paşa'ya antlaşmaya imza atma yetkisi verilmiş, Alman İmparatoru II. Wilhelm de Berlin'den antlaşma metnini tasdik ettiğine dair kendi imzasını taşıyan bir onay belgesini İstanbul'a göndermiştir (30 Nisan 2014, s. 7). Said Halim Paşa, *L'Empire Ottoman et La Guerre Mondiale* (Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Savaşı) (2000) adıyla kaleme aldığı kitabında, İttifak Antlaşması'na doğru giden süreci de anlatmaktadır. Said Halim Paşa, Sultan V. Mehmed Reşad'ın kendisine iki devlet arasında oluşturulan İttifak Antlaşması'nı nihayetlendirmesi için bir irade çıkardığını yazmaktadır. Berlin ile süren birkaç günlük yazışma ve görüşme trafiğinden sonra 1 Ağustos 1914'de imzalanması düşünülen İttifak Antlaşması'nda yazım hataları çıkmış ve bunların düzeltilmesi için gerekli süreyle birlikte İttifak Antlaşması 2 Ağustos 1914'de Sultan'ın bilgisi dâhilinde imzalanmıştır (2000, s. 9-10). Murat Bardakçı'nın 30 Nisan 2014'te *Habertürk*'te yayınlanan yazısının başlığı olduğu gibi aktarılmış, yazım hataları düzeltilmemiştir.

Dairesi (MOSD),⁹ kimi kaynaklara göre 1915 yılında (Özön, 1970, s. 11) kimi kaynaklara göre savaşın daha ileri tarihlerinde kurulmuştur (Çalapala, 2009, s. 106, Özuyar, 2013, s. 82). Almanya'da ise yukarıda da değinildiği üzere 1917 yılında kurulan Bild- und Filmamt (BUFA) filmlerle propaganda işini üstlenmiştir. Her iki ülkede askeri sinema birimleri, savaşta görsel medyalar aracılığıyla etkin propaganda yürütmeyi hedeflemişler ve bu amaçla dernekler ve cemiyetler gibi resmî ya da yarı resmî kurumlar, sivil örgütlenmeler ve özel sektörle işbirliği içinde çalışabilmişlerdir. Diğer görsel medya araçları gibi filmlerin de öncelikli hedefi savaşı meşru kılabacak bir propaganda dili geliştirerek halkı savaşa ikna etmek, diğer bir ifadeyle "harbi popülerleştirmektir" (Şener, 14 Nisan 1982, s. y.). Kendi halkını ve dünya halklarını kendi savaşının haklılığına ikna etmek üzere dolayısıyla sokulan filmler, Althusser'in devletin ideolojik aygıtları üzerinden hareketle (2010), ordunun ve devletin tekelinde ideolojik bir aygıtla dönüşmüş, birey devletin siyasal aygıtına uygun hale getirilmiş¹⁰, cephe ve cephe gerisinde sürdürülen savaş, imgeler arası bir savaşa dönüşmüştür. II. Wilhelm'in Osmanlı topraklarına I. Dünya Savaşı'nın ikinci yarısında gerçekleştirdiği üçüncü ve son ziyaret, seyircinin savaş döneminde beyazperdede hangi görüntülerle karşılaştığını, hangi imgeler yoluyla manipüle edilmeye çalışıldığını ve her iki imparatorluğun çöküşünden kısa bir süre önce temsil biçimlerini göstermesi açısından ilgi çekicidir.

⁹ Ali Özuyar, belgeler üzerinden yaptığı araştırmalar neticesinde Merkez Ordu Sinema Dairesi adına rastlamadığını, incelediği belgelerde birimin adının Dersaadet Merkez Kumandanlığı Sineması, Merkez Kumandanlığı Sinema Şubesi ya da Merkez Sinema Dairesi olduğunu belirtmektedir (2017, s. 253).

¹⁰ Louis Althusser, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları* (2010) adını taşıyan kitabında devlet aygıtlarının ideoloji kullandıklarını ve salt baskıya dayalı bir aygıtın olmadığından bahsetmektedir. Yazar bunu açıklamak için ordu ve polis'in kurumsal işleyişini örnek vermektedir. Ordu ve polis kendi içlerindeki ve aralarındaki sürekliliği sağlayabilmek ve kendilerini yeniden üretebilmek için dışarı yansıttıkları değerlerle birlikte ideoloji kullanmaktadırlar. Yazara göre salt ideolojik aygıt da yoktur. Sinemada uygulanan sansürde olduğu gibi baskı, ideolojik aygıtın içinde gizlidir. Taşınıp aktarılan ideoloji ise egemenlerin ideolojisidir. Devlet aygıtı egemen ideolojiyi taşıırken sadece kendini yeniden üretmez aynı zamanda bunu sağlayan siyasal koşulları da yeniden üretir. Bireyleri devletin siyasal ideolojisine uyumlu hale getirmek ve bu ideolojinin taşıyıcısı olan özneler istihdam etmek bunun bir parçasıdır. Devletin egemen ideolojisini bireylere ulaştırıp aktaran kültürel aygıtlardan biri de sinemadır (2010, s. 168-200). Egemenlerin ideolojisini taşımayı ve yeniden üretmeyi reddeden filmler ya da filmlerin içinde anlar da vardır. Bu kırılmayı gerçekleştiren ya da gerçekleştirdiğini düşünen filmlerin, savundukları ve savunmadıkları değerleri nasıl ortaya koydukları, kullandıkları sinemasal araçlarla ne tür bir karşı koyma alanı yarattıkları, neyi nasıl ürettikleri sorusunun cevabını alabilmek adına önemli görünmektedir.

Fotoğraf 3: Alman İmparatoru II. Wilhelm Hazretleri.
Kaynak: *Servet-i Fünun*, 17 Teşrin-ievvel 1333 [17 Ekim 1917], Kapak Sayfası.

leri tarafından kaydedilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu adına MOSD ve Alman İmparatorluğu adına BUFA'nın görüntülediği ziyarete ait bu belge filmleri karşılaştırmalı çözümleyen ve bir görsel tarih okuması olan bu çalışmada her iki kurumun çektiği filmler temel alınmaktadır. MOSD'un çektiği görüntüler *Alman İmparatoru'nun Dersaadet'e Gelişi* (1917) ve BUFA'nın çektiği film *Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten* (İmparator Türk Müttefiklerimizle Birlikte, 1917) adını taşımaktadır.

BUFA'nın çektiği film ilki onyed, ikincisi yirmibir levhadan oluşan iki bölümden meydana gelmektedir. Filmin toplam süresi yaklaşık otuzdört dakikadır. *Alman İmparatoru'nun Dersaadet'e Gelişi* (1917) adını taşıyan ve MOSD tarafından çekilen film ise yaklaşık olarak toplam 18 dakika sürmektedir. MOSD'un çektiği görüntülerde arayazı bulunmamakta ve

İmparator II. Wilhelm'in, Osmanlı İmparatorluğu'nu son ziyareti 1917 yılında gerçekleşmiştir. İmparator ve maiyetinin 15 Ekim 1917'de Küçükçekmece Tren Garı'na varmasıyla (*Osmanischer Lloyd*, 15 Oktober 1917, s. 1)¹¹ başlayan dört günlük gezinin rotası bu kez İstanbul'u ve Çanakkale'yi kapsamıştır. Öncesinde Bulgaristan Krallığı'nı ziyaret eden İmparator ardından İstanbul'a gelmiştir. İmparator'un ziyareti Osmanlı basınında büyük yankı uyandırmıştır (*Osmanischer Lloyd*, 16 Oktober 1917, s. 1).

II. Wilhelm'in ziyareti-
ne yazılı basın kadar sinema
da ilgi göstermiş ve ziyarete
ait görüntüler film operatör-

¹¹ *Osmanischer Lloyd* gazetesi Almanlar tarafından 1908-1918 yılları arasında İstanbul'da hazırlanıp yayınlanmıştır.

film, İmparator'un sadece İstanbul ziyaretini göstermektedir. Buna karşın BUFA'nın çektiği görüntülerde seyircinin oryantasyonuna yardımcı olan arayazılar bulunmaktadır.¹² MOSD'un çektiği görüntülerin arayazı ile gösterilip gösterilmediğine ilişkin bir bilgiye henüz sahip değiliz. Görüntülerin anlaşılabilirliği açısından erken dönem sinemada önemli bir unsur olan arayazının olup olmaması özellikle dönem seyircisinin alımlamasını etkilemiş olabilir. Diğer yandan Osmanlı seyircisinin II. Wilhelm'in ziyaretini takip ederek ziyaret hakkında bilgi sahibi olduğu ve dönemin güncel siyasi gelişmelerinden biri olması sebebiyle gösterim sırasında bir film anlatıcısının olma ihtimalinin de yüksek olmasıyla birlikte, seyircinin görüntüleri takip etmekte pek zorlanmamış olması da muhtemeldir. BUFA'nın çektiği görüntülerin Osmanlı seyircisiyle buluştuğunu, dönemin basınından elde edilen bilgiler ve Imperial War Museum'da mevcut, İmparator'un Çanakkale Cephesi Ziyaretini (1917) Osmanlı Türkçesi, Almanca ve Fransızca arayazılarla gösteren görüntülerin varlığı teyit etmektedir (Imperial War Museum, 772). İki film arasındaki bir diğer temel ayrım BUFA'nın çektiği filmde, İmparator'un Osmanlı topraklarını ziyareti bir bütün olarak görülmüş olması ve İstanbul ile Çanakkale ziyaretlerinin iki bölümden oluşan tek bir film olarak kurgulanmış olmasıdır. İlk bölüm İstanbul ziyaretini, ikinci bölüm ise Çanakkale ziyaretini kapsamaktadır. İkinci bölümün sonunda Alman İmparatoru'nun Osmanlı topraklarındaki son günü ve İstanbul'dan ayrılışından da kesitler mevcuttur. MOSD ise İmparator'un Çanakkale Ziyareti'ni *Alman İmparatoru'nun Çanakkale'yi Ziyareti* (1917) adıyla ayrı bir film olarak göstermiştir (Özön, 1968, s. 44). Bu çalışmada İmparator'un İstanbul ziyaretini gösteren BUFA ve MOSD'a ait çekimler karşılaştırmalı olarak incelenmekte, Çanakkale ziyaretini gösteren BUFA yapımı görüntülere ise değinilmektedir.

15 Ekim 1917 sabahı saat 10.00 civarında Küçükçekmece Tren Garı'na varan II. Wilhelm, kendisini karşılayan Enver Paşa, Alman sefiri Hakıkı Paşa ve Şehzade Ziyaeddin'den oluşan heyetle birlikte İstanbul'a doğru yola devam etmiştir (*Osmanischer Lloyd*, 15 Oktober 1917, s. 1). Küçükçekmece'deki buluşma her iki kurum tarafından da görüntüye alınmamıştır. Dolayısıyla görüntülerin her ikisi de İmparator'un Sirkeci Tren Garı'na varmasıyla başlamaktadır. BUFA operatörleri tarafından çekilen ve aynı zamanda filmin ilk bölümünü oluşturan İstanbul ziyareti için görüntü levhalarının başlıkları aşağıda tablo halinde verilmektedir.

¹² İki filmin karşılaştırıldığı bu bölümde filmler, yazımı ve anlaşılabilirliği kolaylaştırması açısından MOSD ve BUFA'nın çektiği filmler olarak kısaltılarak anılmaktadır.

Tablo 1: İmparator Türk Müttefiklerimizle Birlikte (1917) – I. Bölüm¹³

<i>Vorstellung der hohen türkischen Würdenträger</i> (Yüksek Rütbeli Türk Askerleri'nin Tanıştırılması)
<i>Vorstellung des Gefolges S.M. des Kaisers</i> (Majesteleri İmparator'un Maiyeti'nin Tanıştırılması)
Überreichung von Blumen durch eine Schülerin einer höheren türkischen Mädchenschule (Bir Türk Yüksek Okulu Kız Öğrencisi'nin Çiçek Vermesi)
<i>Unter den brausenden Hochrufen der Menge setzt sich der Wagen von einer Abteilung der kaiserlichen Leibwache begleitet in Bewegung</i> (Araba Kalabalığın Coşkulu Tezahüratları Arasında Muhafızlar Eşliğinde Harekete Geçer)
<i>Straßenleben am Ankunftsstage</i> (Varış Gününde Sokak'taki Hayat)
<i>Auf der Galatabrücke im Hintergrunde Pera</i> (Galata Köprüsü Üzerinde, Arka Planda Pera)
<i>Blick auf Stambul</i> (İstanbul Manzarası)
<i>Rückkehr S.M. des Sultans vom ersten Besuche beim Kaiser in seinem neuen Wohnsitz</i> (İmparator'u Yeni İkâmetgâhı'ndaki İlk Ziyaretinden Dönen Sultan Hazretleri)
<i>Die erste Ausfahrt S.M. des Kaisers galt dem Besuch der Gräber im Botschaftspark von Therapia</i> (Majesteleri İmparator'un İlk Gezisi. Tarabya'daki Elçilik Parkı'nda Bulunan Mezarları Ziyareti)
<i>An den Ruhestätten des Feldmarschalls von der Goltz-Pascha und des Freiherrn von Wangenheim</i> (Feld Mareşal von der Goltz Paşa ve Baron von Wangenheim'in Mezarları Başında)
<i>Besichtigung des Bauplatzes des zu errichtenden Hauses der Freundschaft in Divan Jolu</i> (Divanyolu'nda İnşa Edilecek Olan Dostluk Yurdu İnşaat Alanı'nın Gezilmesi)
<i>In den Wandelgängen des Ewkaf Museums</i> (Evkaf Müzesi'nin Koridorlarında)
<i>S.M. der Kaiser schreibt sich in das goldene Buch des Ewkaf Museums ein</i> (Majesteleri İmparator Evkaf Müzesi'nin Altın Kitabı'na Yazarken)
<i>Nach der Besichtigung der Fatih Moschee</i> (Fatih Cami Ziyareti'nin Ardından)

¹³ Bundesarchiv'de mevcut bilgilerde BUFA'nın çektiği görüntülerin ilk bölümünün onyedinci levhadan oluştuğu yazmaktadır. Arşivin sayfasında açılış levhasından sonra gelen ilk üç levhanın başlıkları sırasıyla şu isimleri taşımaktadır: *Militärkapelle am Bahnsteig des Sirketschi-Bahnhofs von Konstantinopel, einfahrender Zug* (İstanbul Sirkeci Garı'nın Peronu'nda Mızıka-yı Hümayun, Gelen Tren), *Begrüßung Kaiser Wilhelms II., u.a. durch Sultan Mehmed V. und Kriegsminister Enver Pascha* (İmparator II. Wilhelm'in Karşılınması, Sultan V. Mehmed, Harbiye Nazırı Enver Paşa ve diğerleri.), *Abschreiten der Ehrenfront* (Merisim Kitası'nın Selamlanması). Ancak görüntülerin kendilerinde bu arayazılara rastlanmamıştır (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917. BArch). Almanca'dan Türkçe'ye çeviriler Oya Kasap Ortaklan'a aittir. Osmanlı-Alman ilişkileri üzerine incelenen Almanca kaynaklarda "Osmanlı" ifadesi yerine "Türk" ifadesinin kullanılması sıklıkla görülen bir durum. Makalenin genelinde bu izlek takip edilmemekle birlikte görsel ya da yazılı kaynaklarla ihtilafa düşmemek için kaynak belgelerde kullanılan ifadeler olduğu gibi aktarılmış, değişikliğe gidilmemiştir.

BUFA'nın çektiği ve Çanakkale Cephesi ziyaretinden (1917) önceki ziyaret rotasını kapsayan filmin İstanbul'da geçen bu ilk bölümü, Tablo 1'de verilen ara başlıkların sırasını takip ederek, MOSD'un çektiği görüntülerle karşılaştırmalı olarak aşağıda incelenmektedir.

BUFA yapımı filmin ilk levhasında, filmin adı ve yapımcısına ait bilgiler bulunmaktadır.

Film Karesi 4: Filmin Açılış Levhası: İmparator Türk Müttefiklerimizle Birlikte. I. Bölüm. Kaynak: Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.

Akabinde saat 11.30 civarında İmparator'u taşıyan trenin Sirkeci Garı'na yaklaşmasıyla film açılır. *Osmanischer Lloyd* gazetesinin verdiği bilgiye göre, çalınan Alman Marşı ve halkın "Çok Yaşa!" nidaları eşliğinde (*Osmanischer Lloyd*, 16 Oktober 1917, s. 1) II. Wilhelm'in trenden inip Sultan ve Enver Paşa tarafından karşılandığı sahne MOSD'un çektiği filmde görülmemektedir. MOSD'a ait film, doğrudan merasim kıtasının selamlanmasıyla başlamaktadır. Dolayısıyla bu levhada sadece BUFA'nın çektiği görüntüler incelenebilmektedir. BUFA'nın çektiği filmde Sultan V. Mehmed Reşad tarafından karşılanan İmparator, Enver Paşa'nın Almanca tercümesi eşliğinde Sultan ile kısa bir süre sohbet eder. Güneşli, güzel bir havada İstanbul'a varan İmparator'u karşılama törenini BUFA operatörü, karşı cepheden çekmiştir (*Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten*, 1917, BArch). Operatör ilk önce daha uzak mesafeden çekim yapmış sonra II. Wilhelm, V. Mehmed Reşad ve Enver Paşa'nın trenin önündeki karşılama konuşmalarına yaklaşmıştır. Daha yakından yapılan bu çekimde uzaktan çekim yapan kamera kişilere yaklaşmış olabilir, diğer yandan ikinci bir kameranın varlığı da söz konusu olabilir. II. Wilhelm ve heyetinin karşılanması görüntülerde genel çekimle verilmiş, ayrıntı çekim kullanılmamıştır. Bir diğer dikkat çeken nokta Sultan V. Mehmed Reşad'ın güneşin yüzüne vurduğu aydınlık taraftan çekilip, II. Wilhelm ve Enver Paşa'nın gölgenin düştüğü tarafta kalmasıdır. Doğal ışık, özel bir aydınlatma yapılmışçasına bir vurgu yaratmıştır bu görüntü kesitinde.

Film Karesi 5: Sultan V. Mehmed Reşad ve Enver Paşa, İmparator II. Wilhelm'i Sirkeci Garı'nda Karşılarken. Kaynak: Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BARCh.

Karşılama merasiminin ardından Sultan ve İmparator merasim kıtasını selamlayarak, kendilerini bekleyen yüksek makamlı yetkililerden oluşan heyet ile tanışmak üzere ilerlemektedirler. Heyet ile tanışma sahnesine geçilirken gerçekleşen mekân değişimi arayazı ile bölünür ve bu arayazı görüntülerin başlıktan sonraki ilk arayazısıdır.

Yüksek Rütbeli Türk Askerleri'nin Tanıştırılması¹⁴: Merasim Kıtası'nı selamladıktan sonra Osmanlı Devleti'nin ileri gelenleriyle tanışmak üzere Sirkeci Garı'nda ilerleyen iki hükümdarın tanışma ve selamlaşma merasimi her iki kurum tarafından çekilmiştir. MOSD'un çektiği görüntüler II. Wilhelm'in Sultan'ın maiyetiyle tanışma görüntüleriyle başlamaktadır. MOSD operatörü merasimi BUFA operatörüne göre daha uzaktan çekmiştir. Sultan ve İmparator'un bulunduğu yere diyagonal yerleştirilen kamera geniş açıdan hükümdarların çevresini de çekebilmiştir. Görüntülerden Sirkeci Garı'nın dev bayraklarla süslenildiği ve yerlere hahların

¹⁴ Tablo 1'de Almanca orijinali verilen levha başlıkları, levhalar tek tek ele alınırken Türkçe çevirileriyle anılmaktadır.

serildiği görülebilmektedir. Aygıtın bu perspektifinden kimlerin karşılama merasiminde bulunduğu ve merasimin gerçekleştiği mekâna dair daha fazla bilgi edinilebilirken aynı merasim, heyeti daha yakından çeken BUFA operatörünün kişilere odaklanan perspektifinden ayrıntılarıyla izlenebilmektedir. Çekimlerdeki farklılık, önemli bir anlatım farkı yaratmaktadır böylelikle. BUFA'nın yaptığı çekimde İmparator'u ve çevresindeki askeri heyet öne çıkmaktadır. İmparator'u, Sultan'ı ve kendileriyle tanışan yetkilileri daha yakından çeken BUFA'nın görüntülerinde olay akışı ve kişilerin davranış ve tepkileri daha belirgindir.

Majesteleri İmparator'un Maiyeti'nin Tanıştırılması: Adını taşıyan ikinci arayazıyla açılan bu levhada BUFA operatörü Sultan'ın Alman yetkililerle selamlaşmasını gösterirken bu tanışma MOSD'un çektiği görüntüye yansımakla birlikte, kişiler daha uzaktan görülebilmektedir.

Film Karesi 6: MOSD'un çektiği Sirkeci Garı'ndaki merasim görüntüsünden bir kesit. Kaynak: Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917b.

Film Karesi 7: BUFA'nın çektiği Sirkeci Garı'ndaki merasim görüntüsünden bir kesit. Kaynak: Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.

Benzer açılar ve noktalardan MOSD'un daha uzak BUFA'nın daha yakın bir şekilde merasimin görüntüsünü alması, Osmanlı yetkililerinin ziyaretin kendisine odaklandıkları ve ziyaret akışını görüntüye yansıtmak istediklerini, Alman yetkililerin ise başta hükümdarlar olmak üzere kişilere odaklandıklarını göstermektedir.¹⁵ Ziyaretin görüntülerinin

¹⁵ Film operatörlerinin çekim yaptıkları yerlerin belirlenmesi ve filme aldıkları konuya yakınlıkları ya da uzaklıkları büyük ihtimalle sadece konuya nasıl yaklaştıklarına bağlı değildir. Protokol düzeni gereği kendilerine amirleri tarafından belli bir yer ve mesafe gösterilmiş ve II. Wilhelm'in ziyaretini belli bir diplomatik hassasiyet içerisinde çekmelerine karar verilmiş olabilir. Kuvvetle muhtemel devletlerin ordu birimlerince belirlenen bu kararların film operatörlerinin pratikte hareket kabiliyetlerini de sınır-

alınmasının devletin resmî birimlerinin kontrolü altında gerçekleştiği ve kameranın varlığından haberdar olan İmparator, Sultan ve maiyeti- nin aygıtı karşı da farkında bir duruş aldıkları görülmektedir. Özellikle kamerayla görüntüsünün alınmasına alışık olan İmparator'un arka plan görüntü pek vermemeye çalıştığı, kameraya karşı özellikle profil ya da yandan poz vermeye özen gösterdiği, buna karşın Sultan'ın zaman zaman sırttan çerçeveye girdiği görülmektedir. İlgi çeken diğer bir ayrıntı her iki hükümdarın kameraya attıkları kaçamak bakışların da zaman zaman kadraja girmiş olmasıdır. Bu bakışların, İmparatorların aygıtın, izleyenlerin, kendilerine yönelen bakışların farkında oldukları bakışı olduğu ileri sürülebilir. Hatta törenin kamerayla çekildiğinin farkında oldukları kadar daha sonra kendilerini beyazperdede izleyecek seyircinin de farkındadırlar. Bu durum, İmparatorların, Padişahların gözleri "her yerdedir"i ve "her şeyin farkındadırlar"ı imleyebilmektedir.

Bir Türk Yüksek Okulu Kız Öğrencisi'nin Çiçek Vermesi: Tanışma merasiminden sonra Sirkeci Garı'ndan ayrılmak üzere harekete geçen topluluğu garın merdivenlerinde öğrenciler karşılamıştır. Karşılama sırasında Darümuallimin, Galatasaray Lisesi ve İstanbul Lisesi'nden yirmi erkek, Darümuallimat, Çamlıca Lisesi ve Bezmialem Kız Lisesi'nden yirmi kız öğrenci hazır bulunmuştur. *Sabah* gazetesinin 16 Teşrin-i evvel 1333 [16 Ekim 1917] tarihli haberine göre Çamlıca Kız Lisesi'nde okuyan Perihan adındaki öğrencinin, İmparator ve Sultan'a verilmek üzere iki demet çiçek takdim ederken (Karacagil, 2013, s. 118) yaptığı Almanca konuşmanın içeriği levhanın arayazısında verilmektedir: "Majestelerinin bu çiçekleri Türk gençlerinin bir selamı olarak kabul görmesini saygıyla arz ederim. Majesteleri için [çiçeklerin] taze kokusu, Padişahımızın ve halkımızın yüce dostuna karşı genç yüreklerimizin sevgi ve saygıyla çarptığının ifadesi olmalıdır!" (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch). Karşılaştırılması yapılan bu levhalarda Perihan adındaki öğrenciyi çiçek takdim ederken MOSD operatörü İmparator'un sol arkasından

---

layabileceğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Aynı zamanda çekim yapılan mekânın yarattığı örneğin ışığın düştüğü açı ya da yetersizliği, alanın dar olması, mevcut kalabalık gibi etmenler de film operatörlerinin çekim yaptıkları açıları belirleyebilmektedir. Bir diğer etken her iki ordu biriminin sahip oldukları teknik donanım ve becerilerin farklılık taşıması olabilir. MOSD'un çektiği filmin Sirkeci Garı'nda gerçekleşen askeri merasimi gösteren levhasında (Bkz. Film Karesi 6), MOSD operatörünün çekim yaptığı mesafeden Sultan'ı, İmparatorluk imgesini tanımlayan bayrak, askerler, mekân gibi unsurları da içine alan bir çerçevelemeden çektiği görülmektedir. Dolayısıyla İmparatorluk imgesini, kendisini oluşturan sembollerle birlikte göstermek bu levhada öne çıkan bir vurgu olabilir.

Film Karesi 8: Çamlıca Kız Lisesi'nde okuyan Perihan, İmparator'a çiçek takdim ederken. Kaynak: Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917b

Film Karesi 9: BUFA operatörünün çekim açısı. Kaynak: Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.

çekmiştir. İmparator ve Sultan'ın, İmparatorluk arabasına binışinin sağ kanattan çekilmesi kişileri daha açık bir şekilde görmeyi sağlamıştır. MOSD operatörünün ve heyetin solunda duran BUFA operatörünün ise kamera ile görüntü arasına giren kişilerden dolayı önü kapanmış, Perihan'ı zorlukla, İmparator ve Sultan'ı ise oldukça dar bir çerçeveden çekebilmiştir. Aşağıdaki levhalar her iki birimin kamera açılarını göstermektedir (Bkz. Film Karesi 8 ve 9).

Bu çekimler sırasında kameranın yüksekliği de önemli bir faktördür. Birkaç basamak yukarıda duran kameranın yüksekliği olaya bir üstten, dolayısıyla iktidar oluşturabilen bir pozisyondan bakan bir ton da sağlamıştır. Kamera uzak ve yüksek bir noktadan zabitlerin omuz hizasından, amors plandan ve yukarıdan bir gözle Perihan'ın çiçek vermesini nakletmiştir. Teknik olarak bu açının seçilmesi bir zorunluluk olarak kabul edilmekle birlikte bu kamera konumunun getirdiği anlam da olaylara bakış perspektifini değiştirebilmektedir.

Araba Kalabalığının Coşkulu Tezahüratları Arasında Muhafızlar Eşliğinde Harekete Geçer: Saltanat arabasıyla Merasim Köşkü'ne¹⁶ doğru yola çıkan İmparator, Sultan ve Enver Paşa, muhafızlar eşliğinde halkın coşkulu ilgisi arasında gardan ayrılırlar. Görüntüye Galata Köprüsü'ne doğru ilerleyen konvoyu karşılayan kalabalık yansımaktadır. BUFA'nın kadrajına giren kalabalık, MOSD operatörü tarafından çekilmemiştir.

¹⁶ Merasim Köşkü aynı zamanda Şale Köşkü olarak da bilinmektedir. Almanca kaynaklar ve filmde Merasim Köşkü denilmiş, Osmanlıca kaynaklarda Şale Köşkü denilmiştir. Bu çalışmada özellikle BUFA'nın çektiği filmin arayazısında tercih edilen ifadeler de dikkate alınarak, metinde bir ifade sürekliliği sağlamak adına Merasim Köşkü tercih edilmiştir.

Film Karesi 10: İmparator'u ve Sultan'ı karşılayan halk. Kaynak: Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.

Bu tercih farklılığı oluşturduğu anlam açısından ilginçtir, çünkü MOSD operatörünün çektiği levhada Sultan ile birlikte halkın gösteril(e)memiş olması, BUFA'nın çektiği versiyonda ise tebaanın görünüyör oluşu politik nedenler kadar teknik ve yetkinliğe dayalı nedenlere de bağlı olabilir. Ancak bu kamera açısı ve çerçeveleme, ister politik, ister yetkinlik ve tekniğe dayalı bir seçim olsun, iki ordu film birimi arasında bir ayrıma işaret etmektedir.

Variş Gününde Sokak'ta Hayat: Sonraki görüntüler, heyetin Sirkeci-Garı'ndan ayrılışıyla Galata Köprüsü'ndeki görüntüleri yansıtmaktadır. MOSD operatörü köprünün Karaköy ayağından karşıdan Yeni Camii'yi görecek şekilde çekim yapmıştır. İmparator ve Sultan'ı taşıyan makam arabasını bekleyen, sağa ve sola yığılmış kalabalık ile köprünün ortasında hareket eden birkaç insan ve bir köpek görüntüye girmiştir. Görüntüye yansıyan kalabalığın arasında sıkça fotoğrafçılar da görülebilmektedir. Bu levha, İmparatorluk anlatısı ile Osmanlı coğrafyasındaki gündelik hayatı resmeden kadrajların kimi zaman bir araya gelebildiğini göstermektedir.

BUFA'nın çektiği görüntüler ise Galata Köprüsü'nden önce Beşiktaş ve civarına toplanmış olan halkın ilgisini göstermektedir. Arka planda Nusretiye Camii'nin görülebildiği görüntülerde halkın ziyarete gösterdiği ilgi, ziyaretin propagandası olmuştur. II. Wilhelm'in halk tarafından coşkuyla karşılanması vurgulanmış, özellikle Batılı göz için İstanbul'un farklı bir yeri gösterilerek görüntülerin turistik değeri de öne çıkartılmıştır. Levhaların dizilimi açısından bakıldığında bu görüntüler konu değişimine işaret eden bir geçiş levhası olarak görüntülerin arasına yerleştirilmiştir.

Galata Köprüsü Üzerinde, Arka Planda Pera: Bu levhada Galata Köprüsü'ne geçiş yapan BUFA görüntülerinde, Eminönü'nde duran kamera karşıda Galata Kulesi'ni görmektedir. Konu köprü'nün üzerindeki resmi geçittir. Operatör, İmparator ve Sultan'ı karşılayan kalabalığı ve kortejleri çekmiştir. Çekim, kalabalığın arasında hareket eden bir otomobilin içinden gerçekleşmiş, dolayısıyla bir kaydırma çekim yapılmıştır. Aşağıdaki görüntü kesiti Galata Köprüsü'nde misafiri İmparator II. Wilhelm'i karşılayan kortej ve kalabalığı gösterirken, fotoğrafın ön kısmında operatörlerin köprüdeki çekimleri gerçekleştirdikleri arabanın camı da görüntüye girmiştir.

Film Karesi 11: Galata Köprüsü'ndeki Karşılama Merasimi. Kaynak: Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.

Yeni Camii'nin görüntüye girmesiyle birlikte kameranın Karaköy tarafına geçerek kalabalığı çekmeye devam ettiği anlaşılmaktadır. MOSD operatörleri ise saltanat arabası Karaköy çıkışından dönerken II. Wilhelm'in saltanat arabasından halka selam vermesini, diyagonal açıdan çekmiştir; bu detay BUFA tarafından çekilmemiştir.

Film Karesi 12: İmparator II. Wilhelm ve Sultan V. Mehmed Reşad Galata Köprüsü'nden Çıkarken.
Kaynak: Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917b.

İstanbul Manzarası: Bir sonraki levha İstanbul Manzarası adını taşımaktadır. Sultan ve İmparator ikametgâhlarına çekilmeden evvel BUFA operatörleri Dolmabahçe Sarayı'nın kapısının önünden geçen öğrenci kor-tejlerini ve halkı çekmişlerdir. Levhalar arası mekân ve konu değişimini sağlayan bu manzara görüntülerinden sonra gelen levhada Sultan ve İmparator'un yolları ayrılmış, her iki hükümdar ikametgâhlarına yönelmişlerdir. MOSD operatörleri II. Wilhelm'i Galata Köprüsü'nün çıkışında görüntüledikten sonra tekrar Galata Köprüsü'ne dönerek, köprüdeki kalabalığı göstermek istemişlerdir.

İmparator'u Yeni İkametgâhı'ndaki İlk Ziyaretinden Dönen Sultan Hazretleri: Beşiktaş'ta çekilen aşağıdaki görüntüde Sultan V. Mehmed Reşad, İmparator'dan ayrıldıktan sonra Sultan kayığından inerek Sultan arabasına doğru yönelirken görülmektedir. *Sabah* ve *Tanin* gazetelerinin 16 Teşrin-i evvel 1333 [16 Ekim 1917] tarihli nüshalarından edinilen bilgiye göre Sultan V. Mehmed Reşad, Dolmabahçe Sarayı'na dönmüştür (Karacagil, 2013, s. 119) ve bu levha ziyaretin kronolojik dizilimine göre Sultan'ın Dolmabahçe Sarayı'na dönüşüne işaret etmektedir. Ancak MOSD'un çektiği görüntülerde Sultan'ın kayıktan indiği yerde plan boyunca arkadan Galata Kulesi görülebilmektedir. Dolayısıyla Sultan'ın kayıktan indiği yerin Beşiktaş ve civarı olup olmadığı açık değildir. Plan, daha çok Eminönü civarından çekim yapılmış olma ihtimaline işaret etmektedir.

Film Karesi 13: Sultan V. Mehmed Reşad Dönüş Yolunda. Kaynak: Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917b.

Üstü açık bir arabadan çekim yapan operatörler, kameraya hareket kazandıran kaydırma tekniğini bu görüntülerde de kullanmışlardır. Kameraların ağır olması sebebiyle bu dönemde çekimler genellikle sabit bir konumdan gerçekleştirilmiştir. Köprü üzerindeki kalabalığı ve hareketi göstermesi açısından arabadan yapılan çekimler, görüntüye devingenlik kazandırmıştır.

Galata Köprüsü'ndeki geçiş töreninden sonra Alman İmparatoru ve Sultan'ın farklı istikametlere doğru hareket ettikleri yani ayrıldıkları elimizdeki görüntülerden anlaşılmaktadır. MOSD'un çektiği görüntülerde, Sultan'ın İmparator'dan ayrılarak kayıkla ikametgâhına gelmiş olduğu kaydedilmiştir. Aynı zaman diliminde İmparator'un kayıkla kendisini almaya gelen arabaya doğru yola çıkması ise MOSD'un çekimlerinde tüm film boyunca üç kez tekrarlanarak gösterilmiştir. Bu kesit ilk kez gösterildiğinde, ilk olarak Galata Köprüsü'nden dönen İmparator'u bekleyen ve Alman İmparatorluğu'nun armasını taşıyan bir araba görüntüye girer. Rıhtıma yaklaşan Alman İmparatoru, kayıktan indikten sonra Enver Paşa ile birlikte arabaya biner. Ardından tekrar Galata Köprüsü'ndeki kalabalık gösterilir. Bu görüntüden sonra Sultan V. Mehmed Reşad'ın kayıktan inerek Dolmabahçe Sarayı'na doğru gittiğini varsaydığımız görüntüsü gösterilmiştir. Bir sonraki levhada ise önce Boğaz sularının manzarası gösterilir. Kayıkla yapılan deniz yolculuğuna işaret eden ve başka bir levhaya geçiş olduğu düşünülen bu görüntüden sonra bir kez daha II. Wilhelm ve Enver Paşa, Alman İmparatorluğu arması taşıyan arabaya birlikte binerler ve bu görüntü yukarıda sözü edilen görüntünün daha yakından çekilmiş halidir (Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917a). MOSD'un çektiği levhaların bu karmaşık diziliminin, olayların eş zamanlı olarak gerçekleştiğini seyirciye gösterebilmek amacıyla seçildiği düşünülmektedir. Dolayısıyla bu görüntüler teknik bir nedenden ötürü böyle dizilmişlerse de etkisi eşzamanlılık olmuştur. Görüntüler aracılığıyla, yakın anlarda Sultan V. Mehmed Reşad, İmparator II. Wilhelm ve Galata Köprüsü'ndeki kalabalık üzerine haber verilmek istenmiştir. Bugünkü seyir deneyimi açısından bakıldığında ilk bakışta karmaşık bir kurgu gibi görünen bu görüntü diziliminin dönemin seyircisi için eksikleri dolduran bilgilerle anlaşılır hale getirildiği tekrar belirtilmelidir. Farklı mekânlardan yapılan bu çekimler, İmparator'un ziyaretini çekmek üzere görevlendirilen ve farklı yerlerde hazır bulunan birkaç operatör ekibinin görev aldığını da göstermektedir.

Majesteleri İmparator'un İlk Gezisinde Tarabya'daki Elçilik Parkı'nda

Bulunan Mezarları Ziyareti: Sultan V. Mehmed Reşad'ın merasimden ayrılmasının ardından BUFA'nın görüntüleri İmparator'un Tarabya'daki mezar ziyaretine ve Türk-Alman Dostluk Yurdu İnşaatı'nı incelemesine odaklanmıştır. Bu levhada sadece İmparator'un Saltanat Teknesi ile iskeleğe yanaşması görülebilmektedir. Levha bu anlamda İmparator'un mezar ve inşaat ziyaretlerini haber veren bir giriş niteliği taşımaktadır. Tarabya'daki mezar ziyaretini gösteren levha *Feld Mareşal von der Goltz Paşa ve Baron von Wangenheim'in Mezarları Başında* adıyla ayrı bir baş-

lık olarak ele alınmıştır (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.).

Feld Mareşal von der Goltz Paşa ve Baron von Wangenheim'in Mezarları Başında: Norddeutsche Allgemeine gazetesinden edinilen bilgiye göre, İmparator köşkteki kahvaltısının ardından Boğaz üzerinden Tarabya'daki Alman Büyükelçiliği'ne geçmiştir. Elçilikte gerçekleştirdiği resmî görüşmelerden sonra binanın arkasındaki parkta bulunan Colmar von der Goltz Paşa ve Baron von Wangenheim'in mezarlarını ziyaret etmiştir (Norddeutsche Allgemeine, 18 Ekim 1917). Mezar ziyareti sırasında II. Wilhelm'in etrafı incelediği ve bilgi aldığı görülmektedir (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.).

Film Karesi 14: II. Wilhelm Tarabya'da mezara çiçek bırakırken. Kaynak: Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.

Tages-Post gazetesinden edinilen bilgilere göre İmparator, mezar ziyaretinin ardından Sultan V. Mehmed Reşad'ın kendisi adına verdiği ziyafete katılmak üzere Dolmabahçe Sarayı'na geçmiştir. Yemeğe katılanlar arasında Veliâht Sultan Vahdettin, Abdülmecid Efendi, Enver Paşa, Talat Paşa, Berlin sefiri Hakkı Bey de hazır bulunmuştur (17 Oktober 1917, s. 5). İmparator yemeğin ardından ikametgâhı olan Merasim Köşkü'ne çekilmiştir (Osmanischer Lloyd, 16 Oktober 1917, s. 2).

II. Wilhelm'in İstanbul'a varışına ait görüntüler 16 Ekim 1917 günü yani II. Wilhelm'in gelmesinden bir gün sonra Sigmund Weinberg'in işlettiği Ciné-Palace sinemasında gösterilmiştir (*Osmanischer Lloyd*, 16 Ekim 1917, s. 4). *Osmanischer Lloyd* gazetesi, İmparator'un ziyaretine ait görüntülerin bu derece hızlı bir şekilde beyazperdede gösterilmesini yerli film sektörünün başarısı olarak değerlendirmiş ve filmi çekenlerin takdiri hak ettiklerini yazarak tebrik etmiştir (*Osmanischer Lloyd*, 17 Ekim 1917, s. 3). Gazetenin kutladığı ve İmparator'un ziyaretini filme alıp ivedi bir şekilde gösterimini sağlayan ekip, MOSD adına çalışan film operatörleridir. Ciné-Palace'da 16 Ekim 1917'de gösterilen görüntülerin İmparator'un ziyaretinin ilk gününe ait görüntüler içerdiği düşünülmektedir.

Fotoğraf 15: Ciné-Palace'ın İlanı: İmparator Hazretleri Wilhelm'in İstanbul'a Varışı. Kaynak: *Osmanischer Lloyd*, 16 Ekim 1917, s.4.

Divanyolu'nda İnşa Edilecek Olan Dostluk Yurdu İnşaat Alanı'nın Gezilmesi: Ziyaretin ikinci günü 16 Ekim 1917 sabahı İmparator, Divanyolu'nda inşası düşünülen "Türk-Alman Dostluk Yurdu" inşaat alanına gitmiştir. İnşaatın gidişatı üzerine incelemelerde bulunan ve bilgi alan II. Wilhelm için bu proje iki ülke arasındaki dostluğun nişanesi olarak büyük önem taşımaktaydı (*Osmanischer Lloyd*, 17 Ekim 1917, s. 1). Ancak savaş sonrası koşullarla birlikte proje yarıda kalmıştır (Özkan, 1975, s. 207). Görüntülerde Osmanlı-Alman ilişkilerinin teorisyenlerinden olan Ernst Jäckh, İmparator'a inşaatın durumu hakkında bilgi verirken görül-

mektedir. Almanların İstanbul'daki faaliyetlerine odaklanan bu görüntüler MOSD tarafından çekilmemiştir. Görüntülere II. Wilhelm'in inşaat alanında kendisini karşılayan heyet yetkilileriyle tek tek tanışması, sohbetlerde bulunması ve inşaatın gidişatıyla bizzat ilgilenmesi yansımıştır. BUFA'nın özellikle İmparator'un öne çıktığı görüntü çekimlerine önem verdiği bu görüntülerden de bir kez daha anlaşılmaktadır (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch).

Aynı gün Süleymaniye Camii, Evkaf-ı İslamiye Müzesi'ni, Fatih Ca-

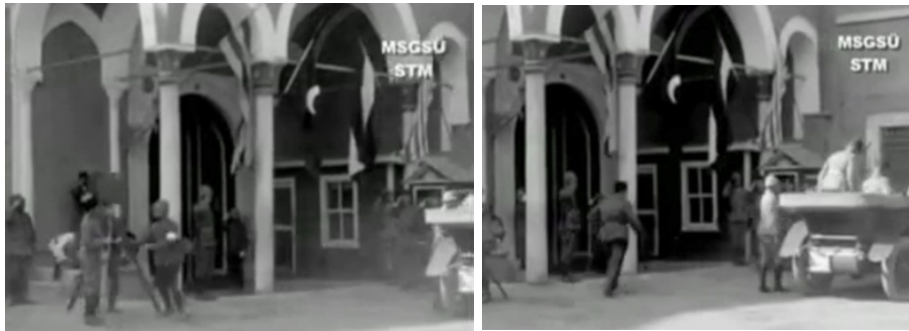
Film Karesi 16: II. Wilhelm "Türk-Alman Dostluk Yurdu" inşaatında incelemelerde bulunurken. Kaynak: Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.

mii, Hürriyet-i Ebediye Tepesi'ni ziyaret eden İmparator, daha sonra İhlamur Köşkü'ne geçerek burada Veliht Sultan Vahdettin ile bir görüşmede bulunmuştur. Evkaf Müzesi ve Fatih Camii'ne gerçekleştirilen ziyaret her iki kurumun görüntülerine de yansımıştır.

Evkaf Müzesi'nin Koridorlarında: İmparator'un Dostluk Yurdu İnşaatı'nı ziyaretinin ardından Evkaf Müzesi'ndeki görüntülere geçilmektedir. BUFA, Müzenin içinden çekim yapmıştır. Işığın daha az olması sebebiyle görüntüler daha karanlık çıkmıştır (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch).

Majesteleri İmparator Evkaf Müzesi'nin Altın Kitabı'na Yazarken: Bu arayazıyla başlayan bir sonraki levhada ise İmparator Evkaf Müzesi'nin defterine imza atarken¹⁷ görüntülenmiştir (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch). MOSD operatörlerinin çektiği filmde ise sonraki levha Askeri Müze ziyaretini göstermektedir. İmparator'u karşılayan Mehter Takımı'yla açılan Askeri Müze görüntülerinden anlaşıldığı üzere, bu levhanın çekimlerinde iki ayrı MOSD operatör ekibi görev almıştır. Askeri Müze'nin önünde gerçekleşen olayları uzaktan çeken ve çekim yapan operatörleri de kadrajına alan bir operatör ekibinin yanı sıra, Askeri Müze'nin giriş kapısının önüne konuşlanmış, İmparator ve heyetinin Müze'ye giriş çıkışını çeken bir ikinci operatör ekibi beklemektedir (Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917a). Aşağıdaki levha görüntüleri operatörlerin Askeri Müze önündeki konumlarını göstermektedir.

Fatih Camii Ziyareti'nin Ardından: MOSD'un çektiği görüntülerde İmparator müzeden ayrılır ve bu kesit MOSD'un İmparator'un Çanakkale'ye gitmeden önce çektiği son kesittir (Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917b).

Film Karesi 17: Askeri Müze'nin önünde çekim yapan MOSD operatörleri. Kaynak: Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917a.

İlk bölüm BUFA görüntülerinde Süleymaniye Camii'ni ziyaret eden İmparator'un camiden ayrılışıyla son bulmaktadır. Bu görüntüden sonra ikinci bölüme yani ağırlıklı olarak İmparator'un Çanakkale ziyaretine geçiş yapılır (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch).

Yukarıda anlatılan ziyaretlerden sonra İmparator, Merasim Köş-

¹⁷ Evkaf Müzesi'nde II. Wilhelm'e eşlik eden Reşad Fuad Bey, İmparator'a deftere imza atması için Osmanlı yapımı bir hokka ve divit uzatmıştır, ancak II. Wilhelm ismini Osmanlıca harflerle yazamadığını belirterek bu isteği geri çevirmiştir. II. Wilhelm, Reşad Fuad Bey'in ikinci bir ricası üzerine altın ve elmaslarla kaplı deftere Latin harfleriyle imzasını atmıştır (Osmanischer Lloyd, 20 Oktober 1917, s. 2).

Film Karesi 18: İmparator Türk Müttefiklerimizle Birlikte. II. Bölüm. Kaynak: Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917. BArch .

kü'ne dönmüş ve köşkte Sultan V. Mehmed Reşad'ı ağırlamıştır. Görüşmenin ardından kayıkla Sarayburnu'na geçerek Topkapı Sarayı'nı gezmiştir. İmparator'un Topkapı Sarayı'na gitmesi ikinci bölümün ilk levhasında görülebilmektedir. *Seine Majestät überquert in dem Staatskaik den Bosphorus...* (Majesteleri Saltanat Kayığında Boğaz'ı Geçmektedir...), ... *und fährt zur Besichtigung nach dem alten Serail (...Ve Eski Sarayı Gezmek Üzere Yola Çıkar)* başlıklarını taşıyan levhalar İmparator'un kayıkla Sarayburnu'na doğru yola çıkışını göstermektedir (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch). II. Wilhelm, Topkapı Sarayı ziyaretinden sonra Pera üzerinden Alman elçiliğine giderek Alman resmî yetkilileriyle görüşmelerde bulunmuş, ardından kendisi adına düzenlenen ziyafete katılmak üzere Merasim Köşkü'ne geçmiştir (*Osmanischer Lloyd*, 17 Oktober 1917, s. 1-2). İmparator'un Topkapı Sarayı'nı ziyaretini gösteren görüntünün akabinde Mecidiye Köşkü'nde verdiği kahve molası görülebilmektedir. Bu levha *Eine Kaffepause im Medschidkiosk* (Mecidiye Köşkü'nde Kahve Molası) başlığını taşımaktadır (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch). Operatör, terasta kahve içip sohbet eden İm-

parator'u terasa açılan odanın içerisinden çekmiştir. Gerçekleştirilen görüşmeler ve yenilen yemekten sonra kendilerini bekleyen Yavuz Zırhlısı'na binerek gece Çanakkale'ye doğru yola çıkmışlardır (*Osmanischer Lloyd*, 18 Oktober 1917, s. 1). *Das Kaiserhoch an Bord des Yawus Sultan Selim (Goeben)* (Yavuz Sultan Selim'in (Goeben) Güvertesinde Verilen İmparator Selamı) adını taşıyan bir sonraki levhada İmparator Yavuz Sultan Selim Zırhlısı'ndadır ve bu görüntü İmparator'un Çanakkale ziyaretinin de başlangıcıdır (*Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten*, 1917, BArch).

II. Wilhelm Çanakkale Cephesi'nde

İmparator II. Wilhelm'in Çanakkale Cephesi'ni ziyaretini gösteren ikinci bölüm sırasıyla şu başlıkları taşıyan yirmibir levhadan oluşmaktadır: *Seine Majestät überquert in dem Staatskaik den Bosphorus...* (Majesteleri Saltanat Kayığı'nda Boğaz'ı Geçmektedir...), *... und fährt zur Besichtigung nach dem alten Serail* (...Ve Eski Sarayı Gezmeğe Üzere Yola Çıkar), *Eine Kaffeepause im Medschidkiosk* (Mecidiye Köşkü'nde Kahve Molası), *Das Kaiserhoch an Bord des Yawus Sultan Selim (Goeben)* (Yavuz Sultan Selim'in (Goeben) Güvertesinde Verilen İmparator Selamı), *Der erste Morgen an Bord des Schiffes* (Geminin Güvertesinde İlk Sabah), *Seine Majestät begibt sich zur Besichtigung in das Fort Hamidi* (Majesteleri Hamidiye Tabyalarını Görmek Üzere Yola Çıkarken), *Ein türkischer General hält dem Kaiser Vortrag über die großen Kämpfe, die in den ersten Kriegsjahren in den Dardanellen stattfanden* (Bir Türk Generali İmparator'a Savaşın İlk Yıllarında Çanakkale'de Gerçekleşen Büyük Muharebeler Konusunda Bilgi Vermektedir), *Frühstück im Zeltlager von Ari-Burnu* (Arıburnu'ndaki Çadır Kamplarında Kahvaltı), *Türkische Wacht an der Küste bei Ari-Burnu. Im Hintergrunde die von den Engländern besetzte Insel Imbros* (Arıburnu Sahillerinde Türklerin Nöbeti. Arkada İngilizler Tarafından İşgal Edilen İmbroz Adası), *Exz. Djevad Pascha hält S.M. Vortrag über die Kämpfe bei Kilid-Bahr* (Ekselansları Cevat Paşa Majestelerine Kilid-Bahr'daki Muharebeler Konusunda Bilgi Verirken), *Das durch engl. Feuer zerstörte Kilid Bahr* (İngiliz Ateşiyle Harap Edilmiş Kilid-Bahr), *S.Exz. Essad Pascha begrüßt am zweiten Morgen S.M. an Bord* (Ekselansları Esad Paşa İkinci Sabah Majestelerini Güvertede Selamlarken), *Flaggenparade* (Bayrak Töreni), *Der türkische Kriegsminister Enver Pascha begrüßt den Kommandeur des deutschen Asien-Korps Oberst von Frankenberg* (Harbiye Nazırı Enver Paşa Alman Asya Kolordusu Komutanı Albay von Frankenberg'i Selamlarken), *S.M. der Kaiser verteilt vor dem Verlassen des Javus Sultan Selim an Offiziere und Mannschaften des Schiffes Auszeichnungen* (Majesteleri İmparator Yavuz Sultan Selim'i Terk

Etmeden Evvel Subay ve Erlere Madalya Dağıtırken), *Verlassen des Schiffes* (Geminin Terk Edilmesi), *Ankunft am Kai des Tscheraganschloßes und Weiterfahrt zur Besichtigung einiger Moscheen* (Çırağan Sarayı Rıhtımı'na Geliş ve Birkaç Cami Ziyareti İçin Yola Devam Ediş), *Verlassen der Haghia-Sofia* (Ayasofya'dan Çıkış), *Die Janitscharen vor dem Militärmuseum* (Yeniçeriler Askeri Müze'nin Önünde), *Die Janitscharen spielen zum Abschied vor dem Merasimkiosk, dem Wohnsitz S.M.* (Yeniçeriler Veda Ederken Majesteleri'nin İkametgâhı Merasim Köşkü'nün Önünde Çalarken), *Abfahrt S.M. des Kaisers von Merasimkiosk* (Majesteleri İmparator'un Merasim Köşkü'nden Ayrılması) (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch).¹⁸ Levha başlıklarının da işaret ettiği üzere II. Wilhelm'in Çanakkale Cephesi ziyareti (1917) filmin ikinci bölümü için tarihsel dönüşüm yaratmıştır, ancak ikinci bölümün tamamı sadece Çanakkale Cephesi'ni göstermektedir. II. Wilhelm'in İstanbul'a dönüşü, İstanbul'da geçirdiği son gün ve İstanbul'dan ayrılması da filmin ikinci bölümünde izlenebilmiştir (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch).

Der erste Morgen an Bord des Schiffes (Geminin Güvertesinde İlk Sabah) levhasının başında İmparator, arkasında Enver Paşa ve çevrelerinde bulunan bir grup askerle görülebilmektedir. Bu görüntüde İmparator Alman üniforması taşımaktadır. Görüntüde II. Wilhelm, güvertenin üst katına çıkar ve bir müddet sonra üzerinde Osmanlı maresâli üniformasıyla döner (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch). Bu kostüm değiştirme resmî bir jest olduğu kadar,¹⁹ İmparator'un Osmanlı Devleti ve halkına duyduğu yakınlığı göstermenin bir ifadesi olarak da değerlendirilebilir. Hamidiye Tabyası'nda II. Wilhelm'e Çanakkale'de cephenin durumu ve gerçekleşen büyük muharebeler hakkında bilgi verilmiştir. Aşağıdaki görüntü kesiti, II. Wilhelm'i Osmanlı üniforması içinde göstermektedir. Yanında duran Osmanlı generali kendisine bilgi vermektedir (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch).

¹⁸ Çanakkale Cephesi'ne ait MOSD'un çektiği görüntüler elimizde olmadığından, BUFA'nın görüntüleriyle karşılaştırılamamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada Çanakkale Cephesi'ni gösteren BUFA görüntüleri levhaların başlıkları altında tek tek ele alınmakta, görüntülerin içeriği bütünsel olarak değerlendirilmektedir.

¹⁹ Hanedan devletlerin hüküm sürdüğü bir yüzyıl öncesine kadar hükümdarlar arasında karşılama merasimlerinde ziyaret edilen devlet ya da ziyaret eden devletin üniformasını taşımak adettir. Bilindiği üzere II. Wilhelm'in ise kostüm değişikliğine ilgisi büyüktür (Uniform-Marotte von Kaiser Wilhelm II. Russisch, englisch, türkisch sind alle meine Kleider, 2014). Bu merak, II. Wilhelm'in halkla ilişkiler çalışmalarının da önemli bir parçasıdır.

Film Karesi 19: General, II. Wilhelm'e Bilgi Verirken. Kaynak: Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.

Ardından Gelibolu Yarımadası'na geçen II. Wilhelm, kendisine eşlik eden heyet ile birlikte başta Arıburnu ve Anafartalar olmak üzere diğer savaş alanlarını gezmiştir. 19 Teşrin-i evvel 1333 [19 Ekim 1917] tarihli İkdâm, *Sabah* ve *Tanin* gazetelerinde II. Wilhelm'in öğle yemeğini çadırda yediği yazarken (Karacagil, 2013, s. 123), filmin arayazısından Arıburnu'nda çadırda kahvaltı edildiği bilgisi edinilebilmektedir (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.). Arıburnu sahilinde Osmanlı askerlerinin nöbet tuttuğu yerleri ziyaret edip gören İmparator sonraki levhada Cevat Paşa kendisine, Kilid-Bahir'de gerçekleşen muharebeler üzerine bilgilendirirken görülmektedir. Bu karede Cevat Paşa, arabada oturan İmparator ve Enver Paşa'ya açıklamalarda bulunmaktadır. Arabanın çevresinde ise Liman von Sanders ve diğer askeri yetkililer görülebilmektedir (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.). İmparator akşam saatlerinde Yavuz Zırhlısı'na dönmüştür. Ertesi sabah zırhlıdan ayrılmadan evvel kendisi için güvertede bir bayrak töreni düzenlenmiş, zırhlı İstanbul'a demir attıktan sonra İmparator, zırhlıdan inmeden önce saat 8'de subay ve erlerin bazılarına "demir haç" nişanı takmıştır. *Verlassen des Schiffes* (Geminin Terk Edilmesi) arayazısıyla gemiden ayrıldığı anlaşılan İmparator, Alman Milli Marşı'nın eşliğinde

Film Karesi 20: "Majeste Hazretleri İncelemelerde Bulunmak Üzere Hamidiye Tabyası'na Doğru Giderken". Kaynak: Imperial War Museum, 772, <http://film.iwmcollections.org.uk/record/index/45714/3219>.

Haydarpaşa Rıhtımı'na çıkmıştır (Karacagil, 2013, s. 124; Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch). II. Wilhelm'in Çanakkale Cephesi'ni ziyaretini, Haydarpaşa'da zırhlıdan inmesinive Askeri Müze'yi gezdiğini gösteren görüntü kesitleri, İmparator İstanbul'dan ayrıldıktan bir on gün sonra 27 Ekim 1917 tarihinde Cinéma Américain'da üç levha halinde gösterilmiştir (Osmanischer Lloyd, 27 Oktober 1917, s. 4). Imperial War Museum arşivinde mevcut bir belgeye göre, İmparator'un Çanakkale'deki görüntülerinin Osmanlı Türkçesi, Almanca ve Fransızca arayazılarıyla gösterildiği anlaşılmaktadır (Imperial War Museum, 772, <http://film.iwmcollections.org.uk/record/index/45714/3219>).

II. Wilhelm'in İstanbul'a Vedası

Haydarpaşa'dan Alman Karargâhı'na geçen II. Wilhelm, İstanbul'daki Alman askerlerini teftiş etmiş ve bir konuşma yapmıştır, ardından tekrar Haydarpaşa Rıhtımı'na dönmüştür. Osmanischer Lloyd gazetesinden edinilen bilgiye göre II. Wilhelm buradan Dolmabahçe Sarayı'na (19 Oktober 1917, s. 1), filmdeki arayazıya göre ise Çırağan Sarayı'na geçmiştir (Der

Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch).²⁰

Çanakkale ziyaretini ayrı bir film olarak tasarlayıp gösteren MOSD'un İstanbul'da gerçekleştirdiği çekimlere dönüp karşılaştırmalı okumaya devam edelim. MOSD operatörleri İmparator Çanakkale'ye geçmeden evvel, Askeri Müze görüntüleriyle ziyaretin İstanbul ayağının ilk kısmını tamamlamış, II. Wilhelm'in Çanakkale'den İstanbul'a tekrar dönüşünü ise İmparator'un kayıkla Çırağan Sarayı'nın önüne inmesiyle başlatmışlardır. İmparator'un Çırağan Sarayı'nın önünde kayıktan inip karaya ayak bastığını gösteren görüntülerde ziyareti çekmekle görevli fotoğrafçı ve operatörlerin koşuşturmaları da görülebilmektedir. Görüntüden MOSD ve BUFA operatörlerinin buldukları konum açıkça seçilebilmektedir. BUFA operatörü kayıktan inen İmparator'u ve kayıktan indikten sonra bindiği arabayı MOSD operatörlerine göre daha uzak ve diyagonal bir çerçeveden çekmiştir. Bu çekimde İmparator'un indiği kayık, İmparator ve maiyeti, Enver Paşa ile birlikte bindikleri araba ve İmparator'u karşılayan askeri kıta görüntüye girmiştir. Araba harekete geçip BUFA operatörüne doğru ilerlerken arabada oturan İmparator daha yakından çekilebilmiştir. BUFA operatörlerinin çektiği açıdan MOSD operatörleri ve çekimi gerçekleştirdikleri yerler de görüntüye yansımaktadır (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch). MOSD operatörleri ise hemen kayığın durduğu yerin yakınına, İmparator'un bindiği arabanın karşısına kamerayı yerleştirmişlerdir. Böylelikle İmparator ve maiyetini daha yakından çekme olanağı doğmuştur (Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917a).

İmparator'u taşıyan araba uzaklaştıktan sonra MOSD'un görüntüleri Boğaz sularının manzarasıyla bir sonraki levhaya geçiş yapmaktadır. İmparator'un bir sonraki durağı Ayasofya'dır (Der Kaiser bei un-

²⁰ Görsel tarih araştırmalarında yazılı kaynaklar ile görsel belgelerden elde edilen bilgilerin bazen birbirleriyle uyumadıkları görülebilmektedir. İncelenen konu bağlamında önceki sayfalarda da dile getirildiği gibi İmparator II. Wilhelm'in Çanakkale ziyareti sırasında Arıburnu'nda çadırda filme göre kahvaltı etmesi, gazetelere göre öğle yemeği yemesi (Bkz. s. 146) ya da Çanakkale dönüşünde gazetelerin verdiği bilgiye göre Dolmabahçe Sarayı'na, filme göre ise Çırağan Sarayı'na dönmesi (Bkz. s. 147) örnek olarak verilebilir. Karşılaşılan bu örnekler incelemeler sırasında her zaman bu tür farklı bilgilerle karşılaşılacağı anlamına gelmese de ve genel bir bilgi uyumsuzluğuna işaret etmese de, araştırmacıların, görsel tarih araştırmalar sırasında olası olarak karşılaşılabilecekleri bu durumu göz önünde bulundurarak, yazılı ve görsel kaynakların karşılaştırmalı okumasını yaparak araştırma konusuna yaklaşmaları daha sağlıklı sonuçlar elde edebilmek adına önemli görünmektedir.

Film Karesi 21: BUFA operatörünün bulunduğu yer. Kaynak: Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch.

Film Karesi 22: MOSD operatörünün bulunduğu yer. Kaynak: Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917a.

seren türkischen Verbündeten, 1917, BArch). Ayasofya ziyareti sırasında Osmanlı mareşali üniforması taşıyan İmparator ve maiyetini Ayasofya'da gösteren görüntüler her iki kurum tarafından çekilmiştir. İmparator'u bir lahiti incelerken çeken MOSD operatörü çekimi mekânın içinden yapmıştır. Dönem koşullarına göre ışık yetersizliğinden dolayı iç mekânda çekim yapmak zor olmasına rağmen, MOSD operatörünün çektiği II. Wilhelm, görüntülerde net bir şekilde görülebilmektedir (Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917a). BUFA'nın çektiği filmde ise İmparator'un Ayasofya'dan ayrılma anı yansımıştır (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch).

Ayasofya'dan Askeri Müze'ye geçen heyeti, müzenin girişinde Mehter Takımı'nın çaldığı marş eşliğinde Muhtar Paşa karşılamıştır. Askeri Müze'nin ardından Arkeoloji Müzesi'ne geçilmiştir (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch). Arkeoloji Müzesi ile tarihi yerlere gerçekleştirdiği ziyaretleri tamamlayan II. Wilhelm, *Osmanischer Lloyd* gazetesinin 19 Ekim 1917 tarihli nüshasına göre Merasim Köşkü'ne dönerek bir kahvaltı ziyafeti vermiştir (19 Oktober 1917, s. 2).

İmparator ve Sultan ziyaretin 18 Ekim 1917 akşamı bir kez daha bir araya gelmişlerdir. İmparator adına verilen yemek sırasında gerçekleştirilen konuşmalarla her iki ülkenin karşılıklı olarak birbirine verdiği değer dile getirilmiş, savaşın sonunda ulaşılacak zafere duyulan inanç vurgulanarak, hükümdarlar birbirlerine takdir ve teşekkürlerini sunmuşlardır (*Osmanischer Lloyd*, 19 Oktober 1917, s. 1; *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*, 21 Oktober 1917). İmparator'un İstanbul'dan ayrılışını ele alan görüntüler ise, her iki kurumun çektiği son görüntülerdir.

Yeniçeriler Veda Sırasında Majestelerinin İkametgâhi Merasim Köşkü'nün Önünde Çalarken: İmparator son gününde Merasim Köşkü'nden ayrılırken, BUFA operatörleri köşkün önünde veda amacıyla çalan Mehter Takımı'nı uzunca görüntüye almışlardır. Mehter Takımı'nın ayrıntılı bir şekilde fotoğraf ve filmle belgelenmesi bizzat II. Wilhelm'in kendi arzusu doğrultusunda gerçekleşmiştir. İmparator, Askeri Müze'yi ziyareti sırasında Ahmed Muhtar Paşa'ya Yeniçeri ordusunun zamanında taşıdığı askeri kıyafetlere ve Mehter Takımı'nın çaldığı müziğe hayran kaldığını dile getirmiştir. II. Wilhelm Merasim Köşkü'ne döndüğünde, Mehter Takımı'nın fotoğraflarının çekilip, filme alınmasını istemiştir (*Osmanischer Lloyd*, 23 Oktober 1917, s. 2). Filmin bu levhasında seyirci, Mehter Takımı'nın geçişini görüntüde bütünüyle takip edebilmektedir (*Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten*, 1917, BArch). Mehter Takımı'na gösterilen bu ilgi, Batılı göz için Doğu'yu betimleyen "egzotik" bir ögenin seyirci bakışının aradığı Oryantalist bakışı tatmin etmesidir aynı zamanda.

Film Karesi 23: BUFA'nın filme aldığı Mehter Takımı. Kaynak: *Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten*, 1917, BArch.

Majesteleri İmparator'un Merasim Köşkü'nden Ayrılması: II. Wilhelm gece saat on sularında²¹ Sirkeci Garı'na doğru yola çıkmıştır (Osmanischer Lloyd,19 Oktober 1917, s. 2). Gece vakti karanlıkta görüntü almak güç olduğundan MOSD, İmparator'un İstanbul'dan ayrılışını görüntülerde mecaza başvurarak anlatmaya çalışmıştır. İmparator'un İstanbul'a vardığı gün saltanat arabasıyla Sirkeci Garı'ndan ayrılışı ve Galata Köprüsü'nü geçişine ait kesitler Merasim Köşkü görüntülerinden sonra tekrar gösterilmiştir. Görüntülerin bu dizilimiyle, İmparator'un İstanbul'dan ayrılırken Sirkeci Garı'na gidişine yani İstanbul'dan ayrılmak üzere trenle yola çıkışına göndermede bulunulmuştur. Sirkeci Garı'nı gösteren görüntülerden sonra son kez Merasim Köşkü görüntüye yansır. Çatısında Alman İmparatorluğu'nun bayrağının dalgalandığı Merasim Köşkü'ne odaklandıktan sonra, MOSD'un çektiği filmin en sonunda köşkten çıkan askeri bir yetkili arabaya binip uzaklaşır. Merasim Köşkü'nden arabanın ayrılmasıyla son bulan MOSD görüntüleri, İmparator II. Wilhelm'in İstanbul'dan artık ayrıldığını anlatmak istemiştir (Merkez Ordu Sinema Dairesi, 1917a).²²BUFA'nın çektiği görüntülerde ise son levhada İmparator'un kendisini uğurlayan resmî ve askeri yetkililer eşliğinde Merasim Köşkü'nden ayrılıp arabaya binmesi izlenebilmektedir (Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten, 1917, BArch).

MOSD'un çektiği görüntüler, 3 Kasım 1917 günü, İmparator'un İstanbul'dan ayrılmasından yaklaşık iki hafta sonra, Ciné Palace Sineması'nda gösterime girmiştir. *Osmanischer Lloyd* gazetesinde "Die Ankunft Kaiser Wilhelms im Film" (İmparator Wilhelm'in Varış Filmi) başlığıyla ilan edilen film gösterimine sadrazamın ve birçok bakanın da aralarında bulunduğu çok sayıda seçkin davetli katılmıştır. Seyirciler, İmparator'un Sirkeci'ye varışı ve gardan ayrılışını, Çanakkale Cephesi'ni teftişini ve müze ziyaretlerini beyazperdeden izleyebilmiştir. Gazete, Harbiye Neza-

²¹ *Norddeutsche Allgemeine Zeitung*'da II. Wilhelm'in saat 22.30 gibi Sirkeci Garı'na doğru yola çıktığı yazmaktadır (21 Oktober 1917, s. y.).

²² II. Wilhelm'in İstanbul'dan ayrılışını gösteren ve MOSD tarafından çekilen son levhaların İmparator'un ziyaretinin tarihsel kronolojik sıralaması içinde art arda dizildiği düşünülmekte ve buna göre görüntü dizilimi yorumlanmaktadır. Levhaların belli bir anlamsal bütünlüğü takip ettiği düşünüldüğünde örneğin Sirkeci Garı'na ait görüntülerin İmparator'un İstanbul'a varışını ve şehirden ayrılışını gösterecek şekilde iki kere kullanılması bir anlam kazanabilmektedir. Ancak arayazı ya da görüntüleri betimleyen başka bir veri elimizde olmadığından, dizilimi keyfi ya da farklı bir anlamlandırma dizgesine göre de sıralanmış olabilen levhaları şimdilik ziyaretin tarihsel kronolojisine göre anlamlandırmak uygun görülmüştür.

reti tarafından çekilen MOSD'a ait görüntülerin net olduğunu yazmış, çekimleri Jön Türkler'in sinema faaliyetlerinin bir başarısı olarak değerlendirilerek takdir etmiştir (*Osmanischer Lloyd*, 3 November 1917, s. 3). Anlaşılabileceği üzere sinemanın imparator(luk)lar tarafından kullanımında sadece bir arşiv oluşturmak düşüncesi yoktur. Çekilen görüntülerin çok kısa bir süre içinde güncelliğini kaybetmeden ileri gelenler, ilgililer ve halk tarafından izleniyor oluşu dikkat çekicidir. Böylelikle güncel haber filmleri olarak da kullanılan bu görüntülerin düzenlenmesindeki farklılıkların da sadece teknik bakımdan değil içeriğe etkisi bağlamında da değerlendirilmesinin önemli olduğu görülmektedir.

Sonuç

Bu çalışmada birincil elden kaynaklar üzerinden Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Osmanlı topraklarını son ziyaretini gösteren filmler siyasi ve kültürel bağlamı içerisinde ele alınmıştır. Ziyaret, Alman Hariciye Nezareti'nin alt birimi olarak cephe ve cephe gerisinde fotoğraf ve film görüntülerinin alınmasından sorumlu olan Bild- und Filmamt (BUFA) ve Osmanlı İmparatorluğu'nda bu görevi üstlenen Merkez Ordu Sinema Dairesi (MOSD) tarafından kaydedilmiştir. I. Dünya Savaşı'na müttefik olarak giren Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu arasındaki destek ve işbirliğini belgeleyen bu görüntüler, dönemin tarihsel olaylarına, iki ülke arasındaki siyasi ve askeri ilişkiye ve sinematografin uluslararası ilişkilerde propaganda amaçlı işlevselleştirilmesine işaret etmektedir.

Alman İmparatoru II. Wilhelm, I. Dünya Savaşı'nın ikinci yarısında, 15 Ekim 1917'de İstanbul'a gelmiş ve dört gün süren ziyareti süresince Çanakkale Cephesi'ni de ziyaret etmiştir. I. Dünya Savaşı'nın çizdiği çerçevede dâhilinde gerçekleşen ziyaret militarist bir karakter taşımaktadır ve bu hâkim hava filmlerde de görülmektedir. Filmlerin çekimi sırasında her iki ülkenin ordu birimleri adına çalışan film operatörleri farklı birkaç ekip halinde çalışmışlardır. Çekim aşamasında her iki devletin talepleri, devletlerin kendilerini nasıl gördükleri ve kamuoyuna nasıl göstermek istedikleri, protokol düzeninin belirlediği kurallar, çekim yapılan mekânın yarattığı kısıtlılıklar, operatör ekiplerinin teknik donanımı ve becerileri önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Görüntülerin dilinden kameraya "poz" vermekte tecrübeli II. Wilhelm nezdinde Alman İmparatorluğu'nun kendine duyduğu güven okunabilmektedir; bu durum iki ülke arasında Alman İmparatorluğu'nun Osmanlı İmparatorluğu karşısındaki

güçlü pozisyonunu dolayısıyla ilişkinin dengesini ortaya koymaktadır. Diğer yandan filmlerde II. Wilhelm'in bir cazibe merkezi haline geldiği görülmektedir. Bu durum filmlerin iki ülkenin ittifakını vurgulamak ve belgelemekten ziyade, II. Wilhelm ve Alman İmparatorluğu'nun halkla ilişkiler çalışmasına dönüştüğünü düşündürmektedir. Gazetelerin ilanlarından ziyaret görüntülerinin dönem koşullarına göre oldukça hızlı bir şekilde dolaşıma girebildiği ve seyirciyle buluşabildiği anlaşılmaktadır. Bunda ziyaretin güçlü haber değerinin yanı sıra siyasal olarak taşıdığı misyonun diğer bir ifadeyle propagandanın kitleleri yönlendirebilme gücünün de büyük önemi vardır. Görüntüler sadece Osmanlı ile Almanya arasındaki ittifakın gücünü dünyaya hatırlatmak üzere çekilmemiştir; filmler aynı zamanda iki ülkenin kendi halklarına moral ve destek vermek üzere de hızlıca sinema mekânlarında gösterilmiştir. BUFA'nın çektiği filmin Osmanlıca, Almanca ve Fransızca arayazılarla Osmanlı topraklarında gösterimi, Fransızcanın, Osmanlı topraklarında kültür dili olarak etkisini savaş yıllarında da sürdürmeye devam ettiğini göstermektedir.

Almanların Osmanlı topraklarında yürüttükleri propagandanın güçlü bir parçası olan II. Wilhelm'in son ziyareti ve bu ziyarete ait film görüntüleri kaybedilmiş bir dünya savaşı bağlamında değerlendirildiğinde, Osmanlı ve Alman Devletleri tarafından sinema ile yürütülen propaganda çalışmalarının, savaşın kaybedilmesine yol açan diğer bileşenlerle birlikte ve onların da etkisiyle, yetersiz ve zayıf kalmış olduğu iddia edilebilir. Bu değerlendirmeyi daha anlaşılır kılabilmek için başta Fransa ve İngiltere olmak üzere İtilaf devletlerinin I. Dünya Savaşı boyunca Osmanlı topraklarında, özellikle de taşrada sinema yoluyla yürüttükleri propaganda faaliyetlerini incelemek, karşılaştırmalı okumayı mümkün kılacak başka bir makalenin konusu olarak önerilebilir.

Sinemanın erken dönemde propaganda aracı olarak İmparatorluklar tarafından nasıl işlevselleştirildiğini gösteren bu görüntüler, İmparator II. Wilhelm'in 1917 tarihli ziyaretinin kendisinin ve görüntüsünün, Osmanlı-Alman ilişkilerini dünyaya duyuran bir gövde gösterisi, çökmek üzere olan imparatorlukların temsil ve söylem boyutunda tutunma çabalarının belgesi ve savaşın sadece muharebe alanlarında değil imgesel boyutta da sürdürüldüğü savını destekleyen tanıklarındadır.

Kaynakça

Abreise des Kaisers von Konstantinopel (1917, 21 Oktober). *Nord-deutsche Allgemeine Zeitung*.

Alkan, N. (2008). Dış Siyasetin Bir Aracı Olarak Hükümdar Gezileri: Kaiser II. Wilhelm'in 1898 Şark Seyahati. *Osmanlı Araştırmaları XXXI*, 31, 9-53.

Alkan, M. N. (2015). Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri. *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 34, 35-48.

Alman İmparatoru II. Wilhelm Hazretleri (1333, 17 Teşrinievvel). *Servet-i Fünun*, 1363, Kapak Sayfası.

Althusser, L. (2010). İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları (Çev. A. Tümertekin, 4. Baskı). İstanbul: İthaki.

Anderson, B. (1995). *Hayali Cemaatler. Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*. (Çev. İ. Savaşır, 2. Baskı). İstanbul: Metis.

Aus Stadt und Land. Die Ankunft Kaiser Wilhelms im Film (1917, 3 November). *Osmanischer Lloyd*, s. 3.

Aydemir, Ş.S. (1976). *Tek Adam Mustafa Kemal 1. Cilt 1881-1919*. 6. Baskı. İstanbul: Remzi. (Özgün eser 1963 tarihlidir).

Bardakçı, M. (2017, 30 Nisan). İşte, Osmanlı'nın Çökmesine Sebep Olan Ve Bir Asırdan Buyana Heryerde Aranan 1914'teki 'İttifak Antlaşması'nın Orijinal. *Habertürk*.<http://www.haberturk.com/yazarlar/murat-bardakci/1478595-iste-osmanlinin-cokmesine-sebep-olan-ve-bir-asirdan-buyana-heryerde-aranan-1914teki-ittifak-anlasmasinin-orijinal>(25 Şubat 2018).

Başbakanlık Osmanlı Arşivleri (BOA). (2015). *Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Gösteri Sanatları*. İstanbul: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü.

Beydilli, K. (2007). Prusya. İslam Araştırmaları Ansiklopedisi. (Cilt 34, s. 354-358). <http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c34/c340234.pdf> (7 Ekim 2017).

Çalapala, R. (2009). Türkiye'de Filmcilik. *Kebikeç: İnsan Bilimler İçin Kaynak Araştırma Dergisi*, 28, 103-112.

Çeliktemel-Thomen, Ö. (June, 2010). Osmanlı İmparatorluğu'nda Sinema ve Propaganda (1908-1922). *Kurgu Online International*

Journal of Communication, 2, 1-17. http://ekurgu.anadolu.edu.tr/assets/upload/pdf/20160513065329_ekurgu.pdf (4 Mart 2018).

Demirel, F. (2007). *Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarında Son Ziyaretler Son Ziyafetler*. İstanbul: Doğan.

Deringil, S. (2014). İktidarın Sembolleri ve İdeoloji. II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909). (Çev. G. Ç. Güven, 1.Baskı). İstanbul: Doğan.

Der Kaiser an den Dardanellen. Die Fahrt des Kaisers (1917, 18 Oktober). *Osmanischer Lloyd*, s. 1.

Der Kaiser im Militärmuseum (1917, 23 Oktober). *Osmanischer Lloyd*, s. 2.

Der Kaiser in Stambul (1917, 17 Oktober). *Osmanischer Lloyd*, s. 1.

Die Abreise des Kaisers (1917, 19 Oktober). *Osmanischer Lloyd*, s. 1.

Die Ankunft des Kaisers (1917, 16 Oktober). *Osmanischer Lloyd*, s. 1.

Die Kaiserreise nach Konstantinopel (1889, 3 November). *Berliner Tageblatt*, s. 2.

Die Kriegsdienstleistung des Films (1915, 24 März). *Der Kinematograph*.

Duhani, S. N. (1990). *Beyoğlu'nun Adı Pera İken* (Çev. N. Önel). İstanbul: Çelik Gülersoy Vakfı İstanbul Kütüphanesi.

Eldem, E., Kunalalp, S. ve Öztunçay, B. (Ed.). (2014). *I. Dünya Savaşı'nda İttifak Cephesinde: Savaş ve Propaganda*. Ömer M. Koç Koleksiyonu. İstanbul: Koç Üniversitesi.

Epkenhans, T. (2001). Geld darf keine Rolle spielen, II. Teil. Das Dokument. *Archivum Ottomanicum*. 19, 121-165.

Farah, Irmgard. (1993). *Die Deutsche Presse Politik und Propagandatätigkeit im Osmanischen Reich von 1908-1918 unter besonderer Berücksichtigung des "Osmanischen Lloyd"*. Stuttgart & Beirut: Steiner Verlag.

Hobsbawm, E.J. (1999). *İmparatorluk Çağı. 1875-1914* (Çev. V. Aslan, 1. Baskı). Ankara: Dost.

Hopkirk, P. (1995). *İstanbul'un Doğusunda Bitmeyen Oyun* (Çev. M. Harmancı, 1. Baskı). İstanbul: Sabah Kitapları.

Imperial War Museum. 772. *Der Kaiser bei unseren türkischen Verbündeten*. <http://film.iwmcollections.org.uk/record/index/45714/3219> (18 Kasım 2016).

Kaiser Wilhelm in Konstantinopel (1917, 27 Oktober). *Osmanischer Lloyd*, s. 4.

Kaiser Wilhelm in Konstantinopel (1917, 17 Oktober). *Tages-Post*, s. 5.

Kasap Ortaklan, O. (2018). *Erken Sinemanın Aynasından Osmanlı İmparatorluğu ile Alman İmparatorluğu Arasındaki Sinemasal İlişkiler: Kültürel Alışveriş, İzlenimler, Etkileşimler (1895-1918)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karacagil, Ö. K. (2013). Alman İmparatoru İstanbul'da (1917). *Gazi Akademik Bakış*, 6 (12), 111-133.

Kirel, S. & Kasap Ortaklan, O. (2016). İmparatorların Gözleri: II. Abdülhamid'e Berlin Sefiri Tarafından Önerilen Filmler. *sinecine*, 14(2), 39-69.

Kino-Palast(1917, 16 Oktober). *Osmanischer Lloyd*, s. 4.

Kleinhans, B. (T.Y.). Der erste Weltkrieg als Medienkrieg, Wochenschau, Spielfilm, 1914-1918, *Bregenz WK1 Tagungsbericht*, [Bildiri], 1-19.<http://www.erinnern.at/bundeslaender/oesterreich/aktivitaeten/bodensee-didaktikerinnen-tagungen/visual-history/FilmPropagandaErsterWeltkrieg.pdf> (4 Mart 2018).

Koroğlu, E. (2004). *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)* (1.Baskı). *Propagandanan Millî Kimlik İnşasına*. İstanbul: İletişim.

Kronauer, İ. (2000). *Vergnügen, Politik und Propaganda: Kinematographie im Berlin der Jahrhundertwende (1896-1905)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Humboldt Universität zu Berlin, Berlin.

Library of Congress.LC-M32- 13702 (P&P). *State Visit to Jerusalem of Wilhelm II of Germany in 1898. Emperor and Empress sightseeing*. <https://www.loc.gov/item/mpc2004003571/PP/> (8 Kasım 2017).

Loiperdinger, M. (1997). Kaiser Wilhelm II.: Der erste deutsche Filmstar. T. Koebner (Ed.), *Idole des deutschen Films. Eine Galerie von Schlüsselfiguren* (s. 41-53). München: Edition Text + Kritik.

Möckelmann, R. (T.Y.). Meilensteine der deutsch-türkischen Beziehungen. *Deutsch-Türkische Gesellschaften.V*. http://www.xn--deutsch-trkische-gesellschaft-tbd.de/index.php?article_id=11&clang=0 (14 Kasım 2017).

Nachklänge der Kaisertage. Im Wakufmuseum (1917, 20 Oktober). *Osmanischer Lloyd*, s. 2.

Oppelt, U. (2002). *Film und Propaganda im ersten Weltkrieg: Propaganda als Medienrealität im Aktualitäten- und Dokumentarfilm*. Stuttgart: Franz Steiner.

Ortaylı, İ. (1981). *İkinci Abdülhamit Döneminde Osmanlı İmparatorluğunda Alman Nüfuzu*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Ortaylı, İ. (2014). *İmparatorluğun Son Nefesi. Osmanlı'nın Yaşayan Mirası Cumhuriyet* (1. Baskı). İstanbul: Timaş.

Özkan, S. (1975). Türk-Alman Dostluk Yurdu Öneri Yarışması, 1916. *O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1 (2), 177-210.

Özön, N. (1970). *İlk Türk Sinemacısı Fuat Uzkınay*. İstanbul: Türk Sinematek Derneği.

Özuyar, A. (2013). *Türk Sinema Tarihinden Fragmanlar (1896-1945)* (1. Baskı). Ankara: Phoenix.

Özuyar, A. (2017). *Sessiz Dönem Türk Sinema Tarihi (1895-1922)* (1.Baskı). İstanbul: Yapı Kredi.

Qalter, Terence H. (1980). Propaganda Teorisi ve Propagandanın Gelişimi (Çev. Ü. Oskay). *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 35 (1), Ankara, 255-307.

Polkhen, K. (2002). Wilhelm II. in Konstantinopel: Der politische Startschuß zum Bau der Bagdadbahn. K. Jaschinski & J. Waldschmidt (Ed.), *Des Kaisers Reise in den Orient 1898* (s. 61-75). Berlin: Trafo Verlag & Dr. Wolfgang Weist.

Said Halim Paşa (2000). *L'Empire Ottoman Et La Guerre Mondiale*. İstanbul: Isis.

Schamoni, P. (Yönetmen). (1999). *Majestät Brauchen Sonne*[Film]. Almanya/Hollanda: Peter Schamoni.

Schlie, T. (2008, 19 Oktober). Auguste Victoria. Die letzte Kaiserin. *shz.de*. <https://www.shz.de/deutschland-welt/die-letzte-kaiserin-id3058806.html>(15 Ekim 2017).

Schröder, T. M. (2008, Oktober). *Preusens Gloria in Jerusalem - Kaiser Wilhelm die Erlöser Kirche und die deutschen Ansprüche im Nahen Osten um 1900*. Evangelische Erlöserkirche Stuttgart ve Evangelische Studentengemeinde'de Sunulan Bildiri, Stuttgart.<http://www.uni-stuttgart.de/esg/zettelkasten/Kaiser-Wilhelm.pdf> (5 Ekim 2017).

Şener, E. (1982, 14 Nisan). Sinema Türkiye'ye Geliyor. *Milliyet Gazetesi*, s. 339-341.

Spektator (1916, 8 März). Der deutsche Film im Auslande. *Der Kine-matograph*.

Timur, T. (2009, Ocak). Sonun Başlangıcı Bismarck, II. Wilhelm ve Abdülhamid. *Toplumsal Tarih*. 181, 22-31.

Une Paire D'Amis (1898, 22 Octobre). *L'illustration*, baş sayfa.

Uniform-Marotte von Kaiser Wilhelm II. . Russisch, englisch, tür-kisch sind alle meine Kleider (2014, 27 Januar). *Süddeutsche Zei-tung*. <http://www.sueddeutsche.de/politik/-geburtstag-von-wilhelm-ii-russisch-englisch-tuerkisch-sind-alle-meine-klei-der-1.1869100> (19 Kasım 2017).

Unserm Kaiser Willkommen! (1917, 15 Oktober). *Osmanischer Lloyd*, s. 1.

Yönetmen bilinmiyor. (1917). *Der Kaiser bei unseren türkischen Ver-bündeten*. [Film]. Almanya: Bild- und Filmamthttps://www.filmot-hek.bundesarchiv.de/video/565699 (14 Kasım 2017).

Yönetmen bilinmiyor. (1917a). *Alman İmparatoru'nun Dersaadet'e Ge-lişi*. [Film]. Osmanlı İmparatorluğu: Merkez Ordu Sinema Dairesi <https://www.youtube.com/watch?v=RSs1X6zPwqw> (23 Şubat 2018).

Yönetmen bilinmiyor. (1917b). *Alman İmparatoru'nun Dersaadet'e Ge-lişi*. [Film]. Osmanlı İmparatorluğu: Merkez Ordu Sinema Daire-si. MSGSÜ-STM/DVD.

Zürcher, E.J. (2000). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi* (Çev. Y. Saner Gönen), (7. Baskı). İstanbul: İletişim.